

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 1
Februar
1981

Ved den årlige pilgrimsfærd til lejrene ved Emskanal og Neuengamme i dagene 4. til 7. september 1980, deltog 93 danske fra hele landet i denne færd. På billedet ses den store forsamling ved indmarchen til kz-kirkegården ved Esterwegen.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev, tlf. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge).

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens mode den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,

Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Bankprokurist Olav Holst, Bengtasvej 6, 2900 Hellerup.

Tlf. (01) 62 77 80. Giro 1 00 07 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,

5874 Lundeberg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

Kontorchef O. Olesen
Leonorasvej 8, 9000 Hasseri, Aalborg
Tlf. (08) 18 04 51

Skræddermester Povl Brandt
Glerupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Oberst K. Kjeldsen
Hallingager 47, 5750 Ringe
Tlf. (09) 62 31 63

Redaktør Johs. Rasmussen
Omkulevej 9 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Øverpostbud E. Holger Grome
Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup
Tlf. (01) 50 33 86

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Provst Poul Riis
Herrestræde 1, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 52 05 33

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. (04) 4 86 04

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgård, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07

Solveig Skjott
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 1.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

**Pigtraad -
Gestapofangen**

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT

Poul Nielsen, Bjernedevej 40 a,
2700 Brønshøj
(01) 74 26 35
Telefontid 18-19
Giro 9 31 54 54

Eventuelle fejl i besørgelsen af bladet rettes hurtigst muligt ved henvendelse til udleveringspostkontoret.

ANNONCER

Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDHOLD:

På vej fra krige til samarbejde	3
Gensyn med Stutthof	5
Dagbogen	8
Runde dage	9
Af dagens post	12
Om norske forhandlinger	14
Foreningerne	16-20
Mindeord	21
Bøger	22
Adresseliste	24

De efterfølgende numre af vårt blad udkommer 15/4 og 15/6. Stof fremsendes senest 4 uger før de nævnte dage.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 1

JANUAR 1981

36. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af dansk fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen Gestapo-Fangerne . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

PÅ VEJ FRA KRIGE TIL SAMARBEJDE

Af Per Federspiel, 1945-46 formand for Frihedsfonden, 45-47 minister for særlige anliggender, 1960-63 præsident for Europarådet.

En krig mellem vestlige europæiske nationer er i dag utænkkelig og det har ikke været tilfældet siden Augustus dage... Det er et af de betydningsfulde resultater, der er opnået ved samarbejdet indenfor de europæiske fællesskaber. Og Per Federspiel vurderer ikke dette samarbejde alene ud fra traditionelle økonomiske synsvinkler. Det fremgår af hans appel til en engelsk forsamling i den tale, han holdt i forbindelse med mindedagen for krigens faldne. Det skete på den såkaldte Remembrance-Day, der nu fejres i England til minde om de faldne fra første og anden verdenskrig. Talen blev holdt på den berømte Charterhouse kostskole i Sydengland. Vi bringer den her i oversættelse.

- Vi er forsamlet for at mindes de mænd og kvinder, som i vort århundrede to store krige ofrede deres liv - med John Masefields ord »for en sag, man kun dunkelt forstod, men som kærligheden til England retfærdiggjorde«.

Mindetavlerne, som vi ser i enhver landsby og by og på væggene i private eller offentlige institutioner, minder os om vor gæld til de mennesker, hvis lidelser og ofre var prisen for, at vi i dag kan leve som frie mænd og kvinder.

Dette frygtelige spild af menneskeliv, som næppe én eneste familie blev forskånet for, er ikke noget, vi blot kan forbigå som en historisk episode, selv om vor historie både før og efter Holocaust er spækket med beretninger om tortur og lidelser.

Det ville være et forræderi mod den tillid, de viste os, hvis vi blot sørgede over de døde ved højtidelige lejligheder og undlod at være lydhøre overfor den udfordring, der ligger i at overtage og videreføre kampen for den frihed, de betalte for med deres liv.

Vi er alle tilbøjelige til at glemme lidelsen, når smerterne er ophørt ligesom

vi også har let ved at glemme årsagerne til smerten.

DA den første verdenskrig var afsluttet, slappede vi tankeløst af og glemte at

Per Federspiel foran Europarådets bygning i Strassbourg. Hans baggrund er flagborgen med et flag for hver tilsluttet nation.

være på vagt overfor de ny symptomer på magtbegær og aggressivitet, som tilskyndede visse diktatorer til at forsøge at underlægge sig verden.

Det var på et hængende hår, at den civilisation, vi tilhører i Europa, og som vi deler med mange oversøiske venner, var blevet uhjælpeligt tilintetgjort. Denne civilisation, som har udviklet sig fra den græske filosofi om menneskeåndens frihed og det kristne kærlighedsbudskab, der iblandet nordeuropæiske ideer om ridderlighed og retfærdighed, måtte gennem mange århundreders prøvelser, inden den fandt frem til den samfundsform, som med en misbrugt betegnelse kaldes demokrati, men som Abraham Lincoln har beskrevet langt mere træffende som folkets styre af folket og for folket.

I, som er borgere i dette land, der ikke er blevet invaderet af en fjendtlig magt siden normannernes erobring, fin-

der det utvivlsomt vanskeligt at forstå, hvad det vil sige af være de hjælpeløse ofre for et fjendetyranni som det, vi oplevede i de europæiske lande under nazisternes besættelse. Man gribes af en besynderlig følelse af ensomhed og frustration, og nogle overgiver sig simpelt hen til det, de mener er uundgåeligt.

Andre trodser de onde magter og spejder utålmodigt efter hvert eneste lille tegn, som kan bringe næring til håbet om, at der vil komme en dag, hvor vi kan ryste fjendens åg af os.

Og denne gnist af håb blev til stadighed næret af Englands faste beslutning om aldrig at give op, hvor ulige kampen end var.

Dag efter dag levede vi på nyhederne fra BBC, og lyden af Big Ben's klokker forvissede os om, at der om kortere eller længere tid ville komme en dag, hvor vi atter kunne trække vejret i et frit land.

Lad os ikke gentage de frygtelige fejltagelser, vi gjorde os skyldig i i perioden mellem krigen, og sløvt læne os tilbage og slappe af i forvisning om, at alt er såre godt i den bedste af alle verdener.

DEN KRISTNE europæiske civilisation blev reddet fra tilintetgørelse, men vi må hele tiden huske på, at i mange dele af verden - ja, endog på vort eget kontinent, er der ingen frihed til at udtrykke sig, ingen religionsfrihed eller frihed til at vælge politiske eller åndelige ledere. Det aggressive magtbegær er ikke blevet udslettet.

De, som vover at protestere eller åbent bekende kulør, hensynger i fængsler eller koncentrationslejre. Vi hører deres patetiske appel til den frie verden om at være på vagt overfor den fare, der truer menneskeheden - både indefra og udefra.

Det er en kendsgerning, at det var i koncentrationslejrene og blandt dem, der bekæmpede besættelsesmagten i modstandsbevægelsen, at tanken om at begrave stridsøksen, når tyrannerne var fældet, voksede sig stærk. De ønskede at glemme gamle uoverensstemmelser og at forene alle kræfter i sikringen af varig fred, fremskridt og velstand blandt de folkeslag, der hvor meget de end havde bekriget hinanden i fortiden, havde mere til fælles end til forskel.

Og ud fra dette synspunkt blev det majsommelige arbejde med at opbygge et nyt Europa hånd i hånd med de oversøiske venner, som delte vor civilisation og vort livssyn med os, påbegyndt.

Og dette er min bøn til jer - og især til

den generation, som i løbet af de næste få år indtræder i aktiv tjeneste i vort samfund: Tab ikke dette mål af syne.

Lad jer ikke distrahere af skuffelser og nederlag. Der vil altid blive begået fejl, når man vover noget nyt. Det er op til jer at rette disse fejl i stedet for at komme til den konklusion, at vi hellere må lappe på det gamle system med isolerede nationale enheder, som altid vil være involveret i smålige interessekonflikter.

Vi er allerede nået et godt stykke på vej med oprettelsen af vore fælles organisationer.

Måske er det mest betydningsfulde resultat, der er opnået, oprettelsen af den Europæiske Menneskerettighedskonvention og en international domstol, der skal tage sig af de regeringer og institutioner, som tilsidesætter individernes fundamentale rettigheder.

Og selv om vore organisationer stadig er ufuldkomne, kan vi ikke benægte, at en krig mellem de vestlige, europæiske nationer i dag er helt utænkelig. Dette har ikke været tilfældet siden Augustus' dage. Og det klassiske imperiums pax romana kan næppe tåle sammenligning med det europæiske fællesskab.

Vi er endnu langt fra Alfred Tennysons vision i Locksley Hall, hvor han »et sted i fremtiden - så langt det menneskelige øje rakte, som i et syn så verden og alle dens kommende under« og sluttede: »indtil krigstrømmen ikke længere bankede, og stridsflagene blev foldet sammen i verdensføderationens parlament«.

MEN vi er på det rette spor, hvis blot vi har styrke til at holde os på det.

Da krigen var forbi, og et nyt Europa begyndte at tage form, satte vi vor lid til England - af de grunde, jeg har angivet her, og tog det som en selvfølge, at I ville vise os vejen på samme måde, som I viste os vejen i kampen for friheden.

Ingen nation er mere europæisk end jeres.

Siden den mørke tidsalder, hvor jeres forfædre løb rundt i skovene med trækøller, har I absorberet folk fra Norden, Østen og Syden - undertiden som indtrængende fjender, undertiden som fredelige kolonister og undertiden som indbudte gæster.

Jeres sprog indeholder ikke blot mindelser om, men direkte transplantationer fra de fleste europæiske sprog.

Jeg analyserede for nylig ved hjælp af en Oxford-ordbog en engelsk prosatekst

og blev i grunden ikke forbavset, da jeg fandt ud af, at ordene i denne korte tekst kunne spores tilbage til ikke mindre end otte europæiske sprog: græsk, latin, dansk, angelsaksisk, hollandsk, fransk, tysk og italiensk, der tegnede sig for den største andel.

For at sammenfatte det i få ord: Vi kan alle betragte jer som vore slægtninge. I er kernen i den europæiske familie.

Og dette er min udfordring til mine slægtninge på denne mindedag:

I er de naturlige ledere, som kan drage omsorg for at vor civilisation overlever. Ikke ved at udkæmpe nye, meningsløse krige, men ved i alles interesse at knytte de europæiske nationer sammen i et nært fællesskab ikke som et nyt imperium, men som lige partnere i et fællesskab, der bygger på retfærdighed og frihed.

Europa har behov for dette lederskab, og det er ikke for sent at påtage sig det.

10 års fængsel til naziofficerer

Bonn 21/12: Efter 18 års efterforskning og flere forgæves forsøg på at gennemføre retssager mod den 73-årige tidligere SS-obersturmbannführer Kurt Christmann lykkedes det i går retten i München at få sagen afsluttet med en dom på ti års fængsel.

Den tidligere naziofficer blev alene fundet skyldig i »at have bidraget til drab i 30 tilfælde«, mens alle andre anklagepunkter afvistes af retten. Anklagemyndigheden havde krævet Christmann idømt to gange livsvarigt fængsel for ordre til drab på 105 mennesker i en koncentrationslejr i det sydlige Sovjetunionen. Desuden talte anklageren for, at Christmann skulle dømmes for at have skudt en fange med sin tjenestepistol, da den pågældende fange i en koncentrationslejr ikke stod ordentlig ret under Kurt Christmanns inspektion.

Sagen mod den tidligere obersturmbannführer, indledtes i 1962 med efterforskning, men der gik ni år, før en retssag kunne berammes.

Sagen blev imidlertid aldrig ført til ende på grund af en række uklarheder, og den anklagedes sygdom forhindrede en sag i 1974.

For knap et år siden lykkedes det anklagemyndigheden at finde nye indicier og beviser for Christmanns handlinger i perioden fra 1942 til 1943. Han blev derfor anholdt og varetægtsfængslet. Retten i München afviste for nogle måneder siden at løslade Christmann mod en kaution på 300.000 kroner.

Gensyn med Stutthof blev også en konfrontation med det dagsaktuelle Polen

Indgangen til »Gamle lejr« i Stutthof, henrettelsesstedet for 85.000 fra besatte lande i Europa.

Den 2. oktober 1943 afsejlede et tysk transportskib fra Langeliniekajen i København med en last danske fanger. Det var dels den første transport af jøder, der skulle deporteres til Theresienstadt, og som var blevet jaget og fanget af tyskerne i dagene umiddelbart forud. Og det var de 150 Horserødfanger, det ikke var lykkedes at flygte den 29. august, og som for manges vedkommende havde været arresteret siden 1941 (kommunistloven). De blev nu deporteret til Stutthoflejren, ca. 50 km øst for Gdansk (Danzig).

Det var derfor med lidt nostalgiske følelser, at tre af Stutthofforeningens medlemmer den 1. oktober 1980, næsten på årsdagen, atter afsejlede fra København, denne gang med en polsk færge, men fra Toldbodens kaj, ikke langt fra det sted ved Langelinie, hvorfra vi i 1943 var afsejlet.

Der blev da også allerede om bord gjort visse sammenligninger mellem dengang og nu, men det var naturligvis ikke muligt at drage nogen reel sammenligning, så vi måtte slå os til ro med

at blande os blandt de øvrige glade rejsende og nyde den polske mad og vodka!

Den 2. oktober ankom vi - denne gang mætte og glade - til samme havn og næsten samme kaj som dengang, færgehavnen i Swinoujsci (dengang Swinemünde). Og modtagelsen var også anderledes.

Formålet med vor rejse var et besøg i Stutthof-lejrens museum, og vort rejse-selskab bestod af Stutthofforeningens formand Helge Kierulff samt fra bestyrelsen Ingemann Berthelsen og Frode Toft. I 1943 foregik den sidste del af rejsen pr. tog, d.v.s. i aflåede kreaturvogne. Denne gang havde vi hjemmefra medbragt reserverede pladsbilletter, oven i købet til 1. klasse (det er billigt at køre med tog i Polen).

Det blev imidlertid helt anderledes. I stedet for den brutale modtagelse i 1943 blev vi i færgehavnen modtaget af en fangekammerat fra Stutthof, Max, som jeg en tid arbejdede sammen med i kommando Epp (en maskinfabrik). Han var efter beslutning i Stutthof-klubben i Gdansk dagen i forvejen taget til Swi-

noujsci for at køre os til Gdansk i sin bil. Så der var gensynsglæde, og vi fik en dejlig køretur gennem det flade kystlandskab, dog afvekslende gennem skov- og landbrugsområder. Undervejs rastede vi nogle gange, bl.a. for at spise frokost i et hyggeligt gæstgiversted i en lille by. Rejsen, der i 1943 varede 3 døgn, blev nu klaret på ca. 8 timer.

Ankommet til Gdansk blev vi, som det var arrangeret af vort rejsebureau, indkvarteret i Hotel Monopol, som viste sig at ligge lige over for den banegård, hvortil vi ankom i 1943, og hvorfra vi af Gestapofolkene blev jaget ud i busser, der bragte os til Kleinbahnstationen, og derfra videre med den smalsporede bane, hvis endestation skulle vise sig at hedde Stutthof.

På hotellet blev vi modtaget af den øvrige bestyrelse for den stedlige Stutthofklub (mange af de oprindelige fanger i Stutthof var netop fra Gdansk-Gdyniaområdet og fra det såkaldte »korridorområde mellem det daværende tyske rige og den såkaldte Fristat Danzig). Det udviklede sig til et hyggeligt kammeratskabs-samvær, der endte med, at vi som tak inviterede vore polske venner på aftensmad, så det blev en lang og morsom aften.

Besøg i lejren

Næste formiddag gik så turen til Stutthof. Vi blev afhentet i museets minibus. Som ledsager havde vi en advokat, der er medlem af Stutthofklubbens ledelse.

Det var netop den dag, der skulle være en times strejke i Gdansk og Gdynia. Da vi kørte ud af byen, så alt normalt og stilfærdigt ud, og udenfor byen passerede vi et moderne olieraffineri. Jeg spurgte, om der også blev strejket der. »Nej,« svarede vor ledsager, »strejkeledelsen har meddelt, at på steder, hvor det ville være upraktisk at afbryde produktionen i en enkelt time, skulle man undlade at nedlægge arbejdet og nøjes med symbolsk at vise sin solidaritet ved at hejse flag på fabriksportene.« Og rigtigt nok, på raffineriets porte var der hejst flag og faner.

Allerede nogen tid, før vi nåede Stutthof, begyndte vi at genkende mange ting. Her var landsbyen Steegen (nu Stegna), og her løb »Kleinbanen« spor stadig lige langs landevejen. Pludselig kunne vi også skimte de store teglværksbygninger, der hørte til lejren, og så drejede vi bort fra landevejen og ind forbi vagthuset, hvor vi tidligere måtte mar-

1945

Havneparti i Gdansk før og nu.

chere i stram takt med huen i hånden stramt ind mod låret.

Ved den store kommandantbygning blev vi modtaget af den kvindelige museumsdirektør og hendes medarbejdere. Selv om vi kendte lejren i forvejen, insisterede direktøren på, at vi begyndte med en rundgang i lejrområdet.

Af den egentlige lejr er kun bevaret nogle af de ældste barakker («Alt-Lager»), der lå nærmest kommandaturen. Et par barakker står med samme indretning som ved lejrens oprettelse i september 1939. I andre barakker er indrettet udstillinger, der viser lejrens historie.

Resterne af krematoriet og gaskammeret er bevaret, og her er rejst et vældigt, næsten for vældigt monument i beton, hvori bl.a. er graveret et utal af fangenumre på kendte polske og udenlandske modstandsfolk, der har været i lejren. I et af udstillingsrummene fandt vi også en udtalelse af fhv. folketingsmedlem Ragnhild Andersen, der var blandt de kvindelige fanger i lejren.

Ved monumentets fod nedlagde Helge Kierulff på Stutthofforeningens vegne en krans. Her kommer i øvrigt daglig mange besøgende fra alle dele af Polen, bl.a. mødte vi foruden en del enkeltper-

soner og smågrupper også hele tre større grupper, der kom i busser fra forskellige steder i Polen, og vi bemærkede, hvorledes der stadig blev lagt blomster ved monumentet.

Et par af de store fabrikshaller, der blev opført i 1944, står tilbage og er taget i brug af den polske hær. Derimod er hele den såkaldte »Nye lejr« afmonteret, en del af den blev afbrændt af tyskerne i april 1945. Dette lejrafsnit bestod af en snes dobbelt-barakker, og hver af barakkernes placering er nu markeret med en sten med barakkens (blokkens) nummer. Ved blok 13, hvor de mandlige danske fanger var anbragt det meste af tiden, nedlagde repræsentanten for de polske Stutthoffanger i dagens anledning en buket med røde og hvide blomster (rødt og hvidt er jo både de polske og danske nationale farver).

Tysk løgn om gaskammeret

Efter rundturen var der kaffebord på direktørens kontor og en lang samtale med museets ledere. Oprindelig betragtede de os nok nærmest som nogle nysgerrige danskere, der »kun« skulle have lidt at vide. Vi fik forevist en række af de dokumenter, der er registreret om de danske fanger. Heraf fremgik, at selv om vi blev deporteret den 2. oktober 1943, er den officielle kendelse om vor anbringelse i Stutthof først underskrevet i Berlin i juni 1944. Til gengæld var den underskrevet af ingen ringere end SS-chefen Kaltenbrunner. Og alle var vi enslydende taget i forvaring for krigens varighed på grund af rigsfjendtlig holdning og kommunistisk indstilling.

Der var også nogle detaljerede kontokort, hvoraf fremgik, hvilke pengebeløb, der var frataget os ved ankomsten, ligesom det fremgik, at der for fleres vedkommende var indbetalt nogle småbeløb på vore konti. Disse beløb var afsendt gennem Røde Kors af socialministeriet til dækning af vore porto-udgifter. Men pludselig blev vore værter interesserede. Ved en omtale af gaskammeret spurgte en af dem, om vi kendte noget til gaskammeret. Og da vi kunne bekræfte det, voksede interessen.

Det viste sig, at der for et års tid siden havde været et officielt vesttysk besøg i Stutthof. En af de ledsagende pressefotografer havde optaget billeder i lejren, bl.a. af gaskammeret. Og nu havde et vesttysk blad bragt en stor forsidesartikel om »Løgnen fra Stutthof«, hvori

man beskylder polakkerne for at have opført gaskammeret efter krigen for at hetze mod Tyskland.

Vi kunne på stedet vidne, at vi alle vidste, at gaskammeret blev bygget tidligt på sommeren 1944 og taget i brug, antagelig i slutningen af juni måned. Gaskammeret blev projekteret på lejrens bygningskontor (SS-Bauleitung), officielt som et aflusningsanlæg. En umiddelbart efter befrielsen afdød dansk ingeniør, der var fange i lejren, deltog i udarbejdelsen af tegningerne, og vi erindrer tydeligt, hvordan han en dag rædselslagen berettede, at hans polske kolleger havde betroet ham, at det i virkeligheden var et gaskammer. En nulevende Stutthoffange, der arbejdede på Bauleitungs kontor har bevidnet, at han har deltaget i arbejdet med at kopiere tegningerne og flere gange har besøgt byggepladsen. Man ved også nogenlunde bestemt, hvornår anlægget blev taget i brug som gaskammer.

Der vil nu blive udarbejdet en redegørelse herom, og den vil - attesteret af en række danske fanger - blive tilstillet museet, så det bliver i stand til at demontere den løgnagtige pressemeddelelse, idet det hidtil ikke har været tilstrækkeligt med polske dementier af påstanden. Og hermed havde vi ikke alene nået vort eget formål med besøget, men også været i stand til at give vore polske venner en hjælpende hånd.

Den sidste dag

Den sidste dag i Gdansk var vi turester. En af vore polske venner førte os rundt i Gdansk og Gdynia, hvor vi besøgte museer og så på den interessante gamle bydel, der blev ødelagt i 1945, men som nu er helt restaureret. Der blev også tid til at besøge gamle venner og om aftenen spiste vi middag med en kreds af gamle polske fangekammerater på en mindre restaurant, der er samlingssted for byens Stutthoffanger.

Der blev selvfølgelig også talt om situationen i Polen. Og det var tydeligt, at der er megen misfornøjelse, især med bureaukratiet og de svingende vareforsyninger. Bortset fra måske enkelte af dem, vi var sammen med, syntes de fleste også at sympatisere med strejkebevægelsen og de nye fagforeninger. På den anden side var alle enige om, at strejkerne - som hidtil - skal søges gennemført på rolig og værdig vis, så der ikke skabes farlige situationer. Det var også vort indtryk, at de af vore fangekam-

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

Dansk Handelsblad

*

De frie købmands
ugentlige fagblad
Fenrisvej 11 - 8230 Aabyhøj

merater, der får pension som følge af deres modstandsarbejde og KZ-ophold, er tilfredse med deres forhold, idet de på en række områder begunstiges med hensyn til boliger, sygehjælp, rekreations- og ferieophold.

Det var en interessant aften, hvor den

ene skål blev udbragt efter den anden, så det var et lidt højroestet selskab, der hen imod midnat førte os til toget, hvor en ikke helt ædru, nu pensioneret politiofficer sang for til en polsk afskedssang, da toget forlod Gdynia.

Frode Toft

Vagttårn i »Gamle lejr« i Stutthof.

DAGBOGEN

FEBRUAR

Mandag 16.

1941: zmørklægningstiden fastsættes til kl. 19-7.45. I KB-Hallen afholdes et stort alsangstævne med 5000 deltagere.

Tirsdag 17.

1945: 250 fanger fra Frøslev til Tyskland.

Onsdag 18.

1942: Folketingsmand Jens Møller opfordrer alle kammerater af årgangene 1902-1923 til at melde sig frivillig til væbentjeneste i den tyske hær.

Torsdag 19.

1940: En fremmed flyvemaskine bliver over dansk område i Sønderjylland beskudt af de danske luftværnsbatterier.

Fredag 20.

1944: I hovedstaden er der flyvevarsling fra kl. 12.35 til 13.11. Radioens udsendelser er afbrudt i 4 timer.

Lørdag 21.

1941: I begge ting vedtages loven om udskydelse af de kommunale valg. 1944: En magasinbygning i Esbjerg eksporthal ødelægges ved en sabotagebrand.

Søndag 22.

1945: I nat er der overgået Århus tilsvarende ødelæggelser som Odense natten forinden. Godt en halv snes bomber er eksploderet i de gamle forretningsgader Guldsmedegade, Nørregade og Ryesgade.

Mandag 23.

1940: Handelsminister Kjærboel udsteder bestemmelse om yderligere rationering af brændsel.

Tirsdag 24.

1940: Dampskibet »Aase« er krigsforlist i Atlanterhavet. Af den 17 mand store besætning reddes kun skibsdrengen, som kort efter dør på et engelsk hospital.

Onsdag 25.

1942: Indenrigsminister Knud Kristensen fremsætter forslag om tillæg til loven om smitsomme sygdomme, hvorefter aflusning af personer om nødvendig kan fremtvinges.

Torsdag 26.

1945: Bombeeksplosion i Jyllandsekspressen nord for Hobro, som kostede en halv snes civile passagerer livet. - 42 politimænd i en bilkonvoj fra lejren i Mühlberg til Frøslev.

Fredag 27.

1941: En fiskekutter fra Esbjerg er mine-sprængt i Vesterhavet. Tre mand omkom.

Lørdag 28.

1943: Kaptajnlojtnant Martinsen Frikorps Danmarks kommandør er ankommet til København for at hverve nye deltagere i krigen. Han oplyser, at der under kampene på Østfronten i vinter er faldet 17, mens 3 savnes.

MARTS

Søndag 1.

1941: Handelsministeriet fastsætter nye priser på generatorbrænde. - Løsevne spærreballoner anretter skade i Vendsyssel.

Mandag 1.

1943: Talrige miner driver ind på Vestkysten og anretter flere steder skade ved eksplosioner.

Tirsdag 3.

1942: I en radiodusendelse opfordres befolkningen til at kontrollere, at alle luftbeskyttelsesrum er i orden. Fra 1. april skal kørslen af gummimangel nedsættes til det halve.

Onsdag 4.

1943: Partiet »Dansk Samling«, hvis leder er Arne Sørensen, samler underskrifter for at anmelde partiet ved det kommende folketingsvalg.

Torsdag 4.

1940: Syv læger og 36 sygeplejersker afrejser fra København til Finland. 1945: Folkeregisteret i Esbjerg røves og brændes af væbnede sabotører.

Fredag 6.

1944: Fra tysk side meddeles, at på grund af de forefaldne attentater mod personer, mod den danske politistation og mod det tyske sikkerhedspolitis station i Odense den 6. marts, indføres der spærretid fra kl. 20-5 for Odense bys område. Offentlige lokaler skal lukke kl. 19.

Lørdag 7.

1942: Udenrigsministeriet meddeler, at det i december 1941 modtog meddelelse fra den danske gesandt i London, Grev Reventlow om, at han indtog et standpunkt, der ikke var foreneligt med den danske regerings politik. Som følge heraf blev greven tilbagekaldt fra sin post.

Søndag 8.

1944: Rigspolitechef Begtrup-Hansen gentager sin advarsel til befolkningen mod at lukke op om aftenen for ukendte personer.

Mandag 9.

1943: Der er luftalarm i 27 byer landet over. En engelsk flyver skydes ned ved Grindsted og en anden ved Esbjerg. En såret engelsk flyver reddes.

Tirsdag 10.

1944: Seks revolverbevæbnede mænd overrumpler sabotagevagterne på maskinfabrikken Titan i København og røver våben og ammunition.

Onsdag 11.

1944: Fra den 15. marts må der ikke i biografteatre vises kortfilm og spillefilm, optaget i lande, der er i krig med Tyskland. Franske film, optaget før 1941, må heller ikke vises.

Torsdag 12.

1940: I London undertegnes en dansk-britisk handelsoverenskomst, gældende for krigstiden.

Fredag 13.

1942: I Flensborg indvies en lejr for arbejdere, der er på gennemrejse. - 1945: En bombe eksploderer under et tog på vej fra Århus til Risskov. To passagerer dræbes og 25 såres.

Lørdag 14.

1942: 53 af de 54 lærere ved de tyske skoler i Sønderjylland har meldt sig til session. 26 vil blive indkaldt. 1945: Om eftermiddagen bliver en mand skudt på gaden i Odense.

Søndag 15.

1945: D.N.S.A.P. afholder et møde i koncertpalæet, partileder C. O. Jørgensen udtaler, at alle danske nationalsocialister nu er samlet, og et nyt afsnit i bevægelsens arbejde er begyndt.

Mandag 16.

1944: Ca. 20 mand trænger ind på Østre Gasværk, hvor de fratager sabotagevagterne 8 karabiner og en del ammunition.

Tirsdag 17.

1944: En bombe eksploderer i kælderens »Aalborg Stiftstidende«s bygning, hvor der sker betydelig skade på bygningen og på bladets trykkeri.

Onsdag 18.

1940: 4 tyske flyvere fra den på Lolland nødlandede bombemaskine findes og interneres.

Torsdag 19.

1941: I nattens løb kaster engelske flyvere bomber i dele af Danmark. Der sker kun ringe skade.

Fredag 20.

1943: Danske arbejdere i Tyskland har afgivet 8000 stemmer til folketingsvalget.

Lørdag 21.

1945: Under meget stærk blæst retter engelske moskitomaskiner et overraskende luftangreb mod Shell-huset i København med spræng- og brandbomber, hvorved bygningen ødelægges og kommer i brand.

Søndag 22.

1945: Fra tysk side meddeles, at to i henhold til krigslov afsagte dødsdomme over to personer i Sønderborg er ændret til livsvarigt fængsel.

Mandag 23.

1941: Japans udenrigsminister Matsouka i Moskva. 1941: Som følge af storm er talrige miner drevet i land på Vestkysten, hvor de ved sprængning anretter en del skade.

Tirsdag 24.

1942: Gesandt i London greve E. Reventlow, er afskediget af statens tjeneste. 1945: Dr. Best leder arbejdet med anbringelse af tyske flygtninge i Danmark.

Onsdag 25.

1941: Fra tysk side meddeles, at Island indtages i det mod England rettede blokadeområde.

Torsdag 26.

1941: Japans udenrigsminister Matsouko i Berlin. 1942: Tre engelske spærreballoner anretter en del skade ved Løgstør.

Fredag 27.

1941: Officerskup styrter Jugoslaviens regering og erklærer Peter II myndig.

Lørdag 28.

1942: I nattens løb kaster en engelsk bombe-maskine en tung bombe i landsbyen Gudme på Fyn, flere huse ødelægges og en kvinde sares.

Søndag 29.

1941: Italiensk-engelsk søslag ved Kreta. 1943: Lærerinde, frk. Inger Merete Nordentoft idømmes fem mdr. fængsel for at have huset en eftersøgt kommunist i sin lejlighed, hvorfra han drev illegal virksomhed.

Mandag 30.

1943: Oprør i Kroatien slået ned. Eden i Canada.

Tirsdag 31.

1944: 4-5 Frikorpsfolk, som er hjemme på orlov, laver en del uorden på Radhuspladsen. Russerne ved Karpaternes fod. 1945: Jernbanesabotagen: 2 løbevogne til kørekraner er blevet ødelagt på centralværkstedet i Århus. Her indtraf der også 3 eksplosioner i tenderværkstedet. Der meldes om sprængninger på følgende strækninger: Odense-Marslev, Odense-Holmstrup, Glamsbjerg-Flumløse, Trudstrup-Kolind.

Af Kim Malthe Poulsen

ANKLAGEDE NÆGTER SIG SKYLDIG

Kiel 20/11: - En af de formodentlig sidste retssager mod formodede nazi-forbrydere startede i går i Kiel. Den 71-årige pensionist Kurt Asche anklages for medvirken til mord på 24.000 jøder fra Nordfrankrig og Belgien. Anklagen beskylder Asche for i sin egenskab af »jødereferent« i Belgien at have medvirket ved aftransporten af jøderne til østeuropæiske udslettelseslejre. I Landsretten i Kiel nægtede den anklagede overhovedet at have haft med sagen at gøre.

Retssagen ventes at vare i flere måneder.

Runde dage

Bent Leth Møller, Fredensborg, 60 år 18. februar.

Aug. Okholm, Stockenbergg. 4, 6700 Esbjerg (Sachsenhausen) 75 år 22. februar.

Chr. Møller Rosensten, Tulipanvej 3, 6500 Vojens (Neuengamme 68.324) 65 år 27. februar.

Peter Lassen, 2400 Kbh. NV, 85 år 1. marts.

Petra Petersen, Odense, 80 år 2. marts.

Paul Edv. Mahler, Siesta, Fåborgvej, 5631 Ebberup (Dachau 141.666) 75 år 2. marts.

Har udgivet bog om arrestation og deportation samt ydet illustrationer til bøger og artikler. Var i mange år førstelærer i Nr. Søby på Fyn.

Regnar Kjemtrup, Hanstholmvej 170, 7700 Thisted (Buchenwald, Neuengamme) 65 år 4. marts.

Gunnar Storgaard, Aalborg Kloster, Obelsplads, 9000 Aalborg (Frøslev) 75 år 5. marts.

N. Ganzel Christensen, Holmevej 16, 6760 Ribe (Neuengamme 50.455) 65 år 5. marts.

H. M. Sørensen, Borgevej 20 B, 2800 Lyngby (Buchenwald) 70 år 6. marts.

E. Charles Barslev Lynggård, Rolighedsvej 29, V. Hassing, 9130 Vodskov, 60 år 7. marts.

Johan Grün, Kanslersg. 6, 2100 Kbh. Ø (Theresienstadt) 60 år 7. marts. Bestyrelsesmedl. i Theresienstadtdforeningen. Reception 8. marts fra kl. 14.

Harald Jessen, Neuengamme, 75 år 8. marts.

Åge Martin Nielsen, Bygholmen 7, 9000 Aalborg, 60 år 11. marts.

Kristian Andersen, Herman Bangsvej 4, 9200 Aalborg SV, 70 år 11. marts.

N. B. Gerlach, Østbaneg. 23, Kbh. Ø (Neuengamme) 70 år 11. marts.

Ellen B. Nielsen, Ølsted, 60 år 11. marts.

Finn Staib Jensen, Teglværksvej 45, 3460 Birkerød (Dachau 141.624) 60 år 13. marts.

Edv. Mathiasen, Cort Adellersg. 12, 9000 Aalborg (Neuengamme 60.764) 65 år 14. marts.

Kaj Amstrup, Højbro Vænge 42, 3500 Værløse (Dachau, Neuengamme) 70 år 17. marts (kasserer for Nors Hovedgård).

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

Tidsskriftet

FREMTIDEN

kommer 4

gange om året og er Danmarks største tidsskrift for aktuel udenrigspolitik.

Årsabonnement: kr. 100,-
Samtlige selskabets skrifter kan bestilles gennem Deres boghandler eller direkte hos

**Det udenrigspolitiske
Selskabs sekretariat,**

**Vandkunsten 8,
1467 København K.**

Telefon 01 - 14 88 86.

Peter Ronneby, Zahrtmannsvej 5, 5230 Odense M (Buchenwald 86.521) 70 år 5. marts 1981.

Leif Glentvor, Skyttevænget 11, 2791 Dragør (Neuengamme 69.434) 60 år 17. marts.

Alf Ebbe Olstrup, Annisse, 70 år 17. marts (Shellhuset)

Asger Guldager, Boholtevej 55, 4600 Køge (Stutthof) 70 år 18. marts.

Gunnar Mortensen, Ryparken 74, 2100 Kbh. Ø (Stutthof) 65 år 19. marts.

Henry William Nielsen, Korsikavej 3, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 70 år 21. marts.

Svend Hansen, Middelfartvej 74, 5200 Odense V (Sachsenhausen) 60 år 24. marts.

Poul Evan Jensen, Havrevangen 15 A, 9000 Aalborg, 60 år 26. marts.

Niels Orla Aabye, Rågevej 18, 2600 Glostrup (Buchenwald) 60 år 27. marts.

Jørgen Andreas Jacobsen, Ildtornvej 15, 3300 Frederikssund (Buchenwald) 70 år 27. marts.

Poul Gammelvind, Sønderby, 7200 Grindsted, 70 år 27. marts.

Knud V. Anesen, Rolighedsvej 17, 3060

Espergærde (Buchenwald, Neuengamme) 60 år 27. marts.

Vald. Sørensen, Damvej 20, 2760 Ribe (Neuengamme 50.459) 65 år 28. marts.

Gottlieb Hansen, Jernbanealle 53 A, 2630 Tåstrup (Stutthof) 65 år 28. marts (sekr. i Stutthofforeningen)

Aa. Gjerløv Andersen, Jernbaneg. 56, 9560 Hadsund (Buchenwald 86.672) 70 år 30. marts.

Rasmus Bagge, Færøg. 5, 5000 Odense C (Sachsenhausen) 75 år 31. marts.

Jacob Krasnik, Herlev, 60 år 1. april.

Daniele Gross, Valby, 60 år 1. april.

Helge B. Nielsen, Ølsted, 65 år 2. april.

Børge Poulsen, Odense, 60 år 4. april.

Johs. Brandborg, Byageren 16, 9400 Nørresundby, 65 år 4. april.

Jens Pedersen, Skovgårdsvej 1, 7500 Holstebro, 60 år 5. april.

Aage Pedersen, Porsvænget 19, 7400 Herning (Neuengamme 60.878) 70 år 9. april.

Viggo Brønsholt, Varbergvej 15, 2770 Kastrup (Buchenwald) 65 år 10. april.

Werner Thorsdam, Henrik Rungsg. 23, 2200 Kbh. N (Buchenwald) 60 år 13. april.

Ove Thelin, Brorsonsvej 9, 3000 Helsingør (Buchenwald) 60 år 13. april.

Vilh. Sigvald Olsen, Strandstien, Skipinge, Hestehave, 4720 Præstø (Dachau 141.716) 80 år 13. april.

Poul Aa. Larsen, Forhåbningsholm Alle 28, 1904 Kbh. V (Dachau 141.657) 65 år 14. april.

Kurt Grün, Willemoesgade 11, Kbh. Ø, 60 år 15. april (Theresienstadt).

Ingemann Berthelsen, Landlystvej 72, Hvidovre (Stutthof) 70 år 15. april (kasserer i Stutthofforeningen)

Erik Chr. Andersen, langtidsillegalt, 60 år 17. april.

Togo Hansen, Tåsingeg. 42, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 75 år 18. april.

E. Arboe Rasmussen, Solrød Strand, 80 år 18. april.

Poul Bekker Knudsen, Mariehønevej 2, Nørholm, 9200 Aalborg, 60 år 19. april.

Milton Varling, Tårnevej 227, 2610 Rødovre (Sachsenhausen 75.093) fyldte 70 den 4. jan. 81.

EN 70-ÅRS DAG

Kantor Eduard Fried fyldte i januar 70 år. Han kom efter krigen til Danmark fra Tjekkoslovakiet, hvor han havde været kantor ved synagogen i Prag. Men hans tilknytning til Danmark begyndte i KZ-lejren Theresienstadt, der ligger i Prags nærhed. Her mødte han, også selv som nazisternes fange, de danske jøder, der var deporteret til Theresienstadt. Han har en vidunderlig barnton-stemme, og hans medfanger beretter, at selv de nazistiske fangevogtere undertiden lyttede, når han af og til vovede at synge, ja man mener endog, at sangstemmen var skyld i, at han ikke som så mange, vel de fleste, tjekkiske jøder blev sendt videre fra Theresienstadt til udryddelseslejrene i Polen.

Men også herhjemme har kantor Frieds stemme gjort indtryk, både ved de regelmæssige gudstjenester i synagogen i Krystalgade, men også når der ved særlige lejligheder har været transmission fra synagogen. Også Theresienstadtforeningen har nydt godt af Eduard Frieds sangevner, både ved højtideligheder på mindedagen på den mosaiske kirkegård, og ved en række af Theresienstadtforeningens festarrangementer.

TROR PÅ MIRAKLER

For mange tusinder blev TV-udsendelserne mandag den 5. januar en gribende oplevelse. Kameraet fulgte den polskfødte Kitty Hart, der sammen med sin nu voksne søn ganså Auschwitz-Birkenau.

AKTUELT slutter sin reportage med ordene:

I 1945 var hun i Bergen-Belsen. Syg og elendig. Hun fik at vide, hun skulle skydes kl. 15... Kl. 11 kom englænderne... Jeg tror på mirakler, siger hun.

DÖNITZ BEGRAVET — Den militære forfængelighed og ære stod side om side med vesttyskernes afsky for nazi-tidens minder. Ved storadmiral og Hitler-stedfortræder Karl Dönitz begravelse nær Hamburg blev der af højtstående vesttyske officerer talt om militær ære og stor strategisk indsats af den nu døde storadmiral. Samtidig trodsede et par officerer blandt de 5000 begravelsesgæster den vesttyske regerings forbud mod, at officerer deltog i begravelsen i uniform. En vesttysk admiral og en general kritiserede i deres begravelsestaler regeringens »forbud mod at give en stor officer den ære, som en god soldat fortjener«.

Identificeret

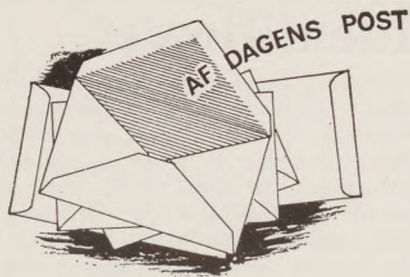
Bonn 9/1: Det er nu fastslået, hvem de to officerer, som kom i uniform til Karl Dönitz' begravelse, selv om forsvarsminister Hans Apel havde forbudt det, er. En talsmand for forsvarsministeriet oplyste torsdag, at der er tale om en reserveløjtnant og en reserveoverlæge, begge fra hæren. Man vil nu overveje, om der efter soldaterlovgivningen er sket tjenestebrud, men det forlyder, at episoden kan blive vanskelig at vurdere juridisk, da reservister ikke som aktive soldater er underlagt pligten til at adlyde efter soldaterlovens paragraf 11, og reservister bliver ikke automatisk til aktive soldater, selv om de uberettiget bærer uniform.

Kammeraternes Hjælpefond

er raske kammeraters hilsen
til de syge

Et billede

Vi bragte i november et billede af en gruppe norske og danske kz-fanger, idet vi efterlyste navne på fangerne og på den, der har sendt billedet. Det viser sig, at Richard Andersen, Odense, under et fangestævne i Tyskland fik billedet af en norsk kammerat. Og det viser sig nu også, at den, der står bag nummer fem fra venstre, delvis skjult, menes at være Chr. Westergaard Mikkelsen, der døde sidste år, 79 år gammel. Han kom via Frøslev til Neuengamme og videre til Dalum. Kom siden med De hvide Busser til Sverige, hvor han lå syg til sidst på sommeren 1945, og han var i øvrigt syg de sidste mange år, han levede.

Gamle billeder

Vi har nogle gange efterlyst billeder fra besættelsestiden. En læser, tidligere Hørsrødfange, har sendt os disse. De viser, hvorledes de internerede kommunister i 1943 »fejrede« den 1. maj. En af de bageste barakker var pyntet med blomster og inskriptionen »For et frit Danmark«.

Fangernes tillidsmænd havde opfordret til, at man denne dag ikke benyttede det af fængselsvæsenet udleverede fangetøj, men mødte op til middagsmaden i sit private tøj, som det også fremgår af billederne.

CENSUREN AF BREVE FRA DANSKE I TYSKE KZ LEJRE OG FÆNGSLER

Cand. mag. E. Menne Larsen, Hobro, der har skrevet flere bøger om posthistorie og censurstempler fra 1. og 2. verdenskrig, vil nu skrive om censuren af breve og kort fra og til danske i tyske KZ-lejre og fængsler, og han har sendt mig følgende linier:

Til brug for en posthistorisk undersøgelse af den postale og censurmæssige behandling af posten mellem tyske KZ-lejre og fængsler og Danmark (inklusive

På det ene billede ses stående t.h. i mørkt tøj den senere afdøde funktionær i Sømdændenes Forbund Svend Petersen, og ved træet ses, med ryggen til, afdøde landsretssagfører Carl Madsen, sidende i græsset.

post fra tyske lejre og fængsler i Danmark) beder vi Dem låne os kort, kuverter og breve fra disse lejre til registrering og eventuel affotografering af censurstempler og censurpåtegning.

Hvad han mener er altså kort og kuverter i lighed med dette aftryk:

Har du i dine gemmer noget tilsvarende, beder vi venligst om at måtte låne det.

Det er en selvfølge, at jeg er ansvarlig for det lånte, og den udlagte rekommanderede porto vil også blive refunderet.

Med venlig hilsen
Arnold Jensen
 Velhustedvej 5
 6933 Kibæk

KATE FLERONS TALE

holdt på Københavns Rådhus den 5. maj 1980, udgivet som et 16 siders hefte af Bjørns Forlag, Kokkedal, og distribueret af under tegnede til alle der indbetale mindst 20 kr. pr. hefte.

Beløbet skal ubeskåret gå til Frit Danmark's fortsatte drift, og indtil i dag - den 10.12.1980 - er der solgt hefter for 2.651 kr. Dette beløb er ad 4 gange gireret til Frit Danmark.

Af det begrænsede oplag er der endnu enkelte eksemplarer tilbage, der sælges på ovennævnte betingelser.

Arnold Jensen, Velhustedvej 5, 6933 Kibæk, giro: 1 18 06 73.

Til læserne om girokortet...

TAK til de af vore læsere, som har betalt abonnement på vort blad for 1981.
Også tak til de mange, som har sendt et ekstra beløb som bidrag til vort arbejde.

MEN de, som endnu ikke har nået at betale, skulle vi også gerne have med.
Som en slags huskeseddel vedlægger vi et nyt girokort i dette nummer. De, der *har* betalt, bedes bruge det nye girokort til at tegne en ny abonnent.

STOP Desværre må vi standse tilsendelsen af bladet til alle, der ikke har betalt senest 15. marts.
Vær derfor rar at betale, inden det går i glemmebogen

Theresienstadt/Bangsbo

Jeg vil her i vort blad gerne spørge, om nogen af jer ligger inde med forskellige ting fra Theresienstadt.

Arsagen til min henvendelse er, at man på museet i Bangsbo ved Frederikshavn intet har fra Theresienstadt, og da man meget gerne vil oprette en afdeling med ting fra denne lejr, spørger jeg hermed, om det kan lade sig gøre at få nogle ting derfra.

Kan nogen af jer afse et eller andet, kan det sendes enten direkte til mig eller til museumsinspektør Peter Laursen, Bangsbomuseet, 9900 Frederikshavn (08) 42 34 89.

Hilsen til jer alle

A. Segel, Fiskervej 91, Nr. Vorupør, 7700 Thisted (07) 93 81 25

**DAELLS
VAREHUS**

AMALIENBORG-KLUBBENS NYTÅRSHILSEN

Foreningen af politifolk fra den tidligere politivagt på Amalienborg og Sorgenfri Slot har sendt sine medlemmer denne nytårshilsen.

Den 5. maj 1980 - 35-års-dagen for befrielsen - blev der holdt en lille, stilfuld højtidelighed i den »Lille Mindelund« på Bispebjerg Kirkegård.

Anledningen var den, at man efter et årelangt forarbejde kunne overdrage Københavns Kommune de 83 grave, hvori hviler de 43 politifolk, 24 frihedskæmpere og 16 soldater, der alle satte livet til under besættelsen, efter at samtlige grave er blevet forsynet med nye, smukke granitsten, lige som anlægget er blevet kønt retableret.

Arrangementet var lagt i hænderne på »Amalieborg-Klubben«, hvis formand kriminalassistent Frank Zorn holdt en kort tale til de mange fremmødte pårørende og medlemmer af vore forskellige foreninger.

Højtideligheden overværedes bl.a. af Hans Højhed Prins Georg, oberstløjtnant Børge Jensen, rigspolitichef E. Heide-Jørgensen, politimester J. Skat-Rørdam, politidirektør Poul Eefsen, formanden for Københavns Politiforening Tommy Agerskov Thomsen, formanden for Dansk Kriminalpolitiforening Leo Andersen, oberst Erik Fournais, der repræsenterede Forsvarschefen, samt Johs. Damsgaard og Georg Andersén fra Buchenwald-Klubben.

Om norske forhandlinger

I modsætning til den danske lov om erstatning til besættelsestidens ofre, der blev vedtaget den 1. oktober 1945, vedtog den norske regering den 31. maj 1940 en provisorisk lov om tryghed for militær og frivillige modstandsfolk, denne lov blev dog vedtaget uden tyskernes vidende.

Loven om erstatning i Norge, i lighed med vor lov, er ændret adskillige gange.

Nogle år efter, hvor læge Poul Thy-

gesen med flere læger havde samlet materiale om senvirkninger efter ophold i KZ-lejre og langtidsillegale, blev der på foranledning fra Krigsinvalidforbundet i Norge iværksat et samarbejde mellem norske læger, hvilket resulterede i bety-

delige forbedringer i begge landes love.

I marts 1968 blev der i Norge vedtaget en ny tillægslov. Her blev der indført lempelser m.h.t. kravet om sammenhæng for ret til krigspension. Årsagen hertil var, at krigsskaderne først viste sig så mange år efter, og det var vanskeligt at dokumentere sammenhængen med krigen og de pådragede skader.

I juni 1980 fik man i Stortinget efter lange forhandlinger en ny lovændring. Denne ændring er sikkert den bedste ændring, der er opnået, idet man ved denne lov slettede de tre laveste pensionsgrundlag, hvilket har stor betydning for mange, særdeles for enkerne og pensionisterne i Nordnorge. I dag er der 4 pensionsgrundlag, på 10.000-9.000-8.000-og 7.500, disse grundlag giver henholdsvis pr. år 79.344, 75.072 og laveste 67.320 kr., beregningsgrundlag på 7.500 svarer til fuld pension i statens 20. regulativ.

Endvidere blev der i loven vedtaget en lempelig vurdering om usædvanlig hård belastning. Dette svarer til vor lov I A, hvor vi også gerne ville have en lempelig vurdering af belastende modstandsarbejde.

I lighed med vor lov udbetales der invalidepension. Her fradrages der samordningsfradrag fra alle pensioner. I Danmark fradrages der kun samordningsfradrag ved pension fra stat eller kommune. Det kan være vanskeligt at redegøre for dette, da der er forskellige beløb.

Til gengæld har krigsinvaliderne i Norge skattelettelser, da der er fastsat et mindste beløb til forbrug, alt efter de forskellige beregningsgrundlag. Endvidere betaler Rigstrygdeverket ophold på Krigsinvalidforbundets rekreativehjem Bæreia 1-2-3 gange årligt, alt efter behov alt betalt også rejsen, hvilket har stor betydning ved de store afstande i Norge.

Alfred Berthelsen, Århus

RINGKJØBING BANK

Aabenraa Rederi A/S

Finlands Vicekonsulat

P. F. CLEEMANN

SKIBSMÆGLERFORRETNING

AABENRAA

telgr. »Cleemann«

tf. (04) 622182 - telex 52111

Hiltgunt, Farsø og Dreibergeren på udstilling i Vejle

På Vejle Bibliotek udstiller den 58-årige Knud Malthe Poulsen, Bleggaardsgade 7, Vejle, i denne tid en række tegninger, lavet af hans jævnaldrende fætter, bl.a. fra Vejle Amts Folkeblad, artikler fra Ekstrabladet, og især fra vort fangeblad Pigtraad i årenes løb. Altsammen handler det om »Tugthusenes engel«, Hiltgunt Zassenhaus, i dag som bekendt en agtet læge i Baltimore i USA.

Under Danmarks besættelse tolk for brevensuren i Hamborg, når det gjaldt post til og fra danske og norske fanger i tyske tugthuse, især Dreibergeren.

K. M. Poulsen bosatte sig for et par år si-

den i Vejle. Efter at have forpagtet sin manufakturforretning i Farsø ud, som siden 1920 har været i slægtens eje.

Af det, man ser på udstillingen, kan nævnes et fint og detaljeret lille kort over krigsfronterne, som fætteren i Ribe - dengang modstandsmand i Farsø, ligesom K. M. Poulsen - udarbejdede i Dreibergeren. Kortet er livagtigt den dag i dag, skønt det er lavet på toilet-papir.

Poulsen fik som sin fætter 8 års tugthus i Dreibergeren for våbenmodtagelse i Nordjylland. De var begge venner af Chr. Ulrik Hansen, og grupperne i Farsø, Aars og Ranum arbejdede sammen, fortæller Knud Malthe Poulsen. Han har i øvrigt for et par år siden lavet en radioudsendelse: »Vi kaldte hende tugthusenes engel«. På 30 minutter. Den kom både i 1978 og 1979.

Jean

FRIT DANMARK

DET er jo ikke nogen hemmelighed, at månedsbladet FRIT DANMARK i dag mangler abonnenter, og af økonomiske grunde måske bliver nødt til at stoppe. Det blad, som mange i sin tid ofrede liv og helbred på at fremstille og distribuere!

Kan det da være rigtig, at dette blad ikke kan fortsætte på grund af for få abonnenter?

Om bladet stadig har en mission, kan jo altid diskuteres, men dets formål og linie har hele tiden været det samme:

nemlig et FRIT DANMARK!

Prøv et abonnement - bare for et halvt år - og stift igen bekendtskab med bladet, det er måske slet ikke så slemt, som man har hørt, - bestyrelsens sammensætning tyder da på en vis soliditet!

Prøv at udfylde nedenstående kupon, ja mange kan endda få bladet til den billige takst.

Dette inserat er indsendt og betales af:

Bjørn Nielsen, Kokkedal.

Arnold Jensen, Kibæk.

Abonnement på Frit Danmark

TRYKSAG

Giro nr. 9 00 40 84

Jeg bestiller herved

abonnement på Frit Danmark
— 60 kr. pr. halvår

Jeg er studerende, pensionist
pris: 35 kr. pr. halvår

stilling _____

navn _____

adresse _____

by/postdistrikt _____

Postbesørges
ufrankeret
(Frit Danmark
betaler
portoent)

831

Frit Danmark

Linnésgade 14

1361 København K

Frit Danmarks bestyrelse:

Overbibliotekar *Ida Bachmann*

Læge *J. Chr. Bager*

Stud. mag. *Finn Barby*

Prof. *Elias Bredsdorff*

Bibliotekar *Viggo Bredsdorff*

Translatør *Esther Brinch*

Forlagsleder *Claus Clausen*

Cand. polit. *Frederik Crone*

Redaktør *Eric Danielsen*

Ekspeditionssekr. *Peter Døssing*

Redaktør *Kate Fleron*

Professor *Mogens Fog*

Civilingeniør *Villum Hansen*

Retsformand *Michael Hartmann*

Dr. phil. *Børge Houmann*

Advokat *Jørgen Jacobsen*

Mag. art. *Per Jacobsen*

Bankkasserer *H. Ejbøl Jensen*

Cand. mag. *Lars Hedegaard Jensen*

Chefredaktør *Viggo Knudsen*

Mag. art. *Jules Lund*

Stud. mag. *Ebbe Madsen*

Cand. mag. *Ellen Nielsen*

Redaktør *Mikal Rode*

Professor *Paul Thygesen*

Redaktør *Knud Vilby*

LAVER FILM OM TVANGSFORFLYTTELSE

Silkeborg, 5/1: Filminstruktør Ernst Christoffersen, Silkeborg, har fået støtte fra Film-instituttets Workshop i Haderslev til at samle udsagn og viden om begivenhederne i Hanstholm i slutningen af 1942, da samtlige indbyggere blev tvangsforflyttet fra deres hjem og indkvarteret i træbaracker i de nærliggende landsbyer Nytorp og Ræhr.

Begivenhederne omkring evakueringen og de menneskelige tragedier, der fulgte i kølvandet, har inspireret filminstruktøren Ernst Christoffersen til at kontakte de nulevende, der var udsat for tvangsforflytningerne, og få dem til at fortælle om evakueringen og det uundgåelige samarbejde med tyskerne.

Ernst Christoffersen regner med, at resultatet bliver en 45 minutters film, der ventes klar til fremvisning i skoler og gymnasier i løbet af 1982.

JOHAN FØGE JENSEN A/S

2, SKELBÆKGADE - DK-1717 KØBENHAVN V

ANTON LASSENS EFTF. aps

MALERMESTER K. SALLING MØLLER

Grundlagt 1887

Håndværkervej 7 . Telefon 08-12 00 99 . 9000 Aalborg

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Fra bestyrelsesmødet i november:

Da Fangesammenslutningens Rekreativ-fond nu kun har midler til at kunne fortsætte i ca. et år, vil man i henhold til en tidligere bemyndigelse søge at skaffe nye midler til videreførelse af fonden.

Det er så meget mere nødvendigt, da Frihedsfonden ikke mere har midler til at yde tilskud til rekreativformål.

Det fælles lovudvalg har afholdt møde. Der var enighed om at forelægge socialministeren forslag om at undersøge muligheden for at gøre »enke-erstatningen« automatisk (dvs. at renten til en afdød fange, modstandsmand eller krigssejler automatisk går videre til enken). Lovudvalget vil også undersøge muligheden for at skaffe en eller anden form for hjælp til de såkaldte »Shanghaj-søfolk«, en gruppe danske søfolk, der strandede i Shanghaj under krigen.

Der blev givet oplysning om en ny vesttysk

bekendtgørelse om en éngangs-erstatning til jødiske borgere, der ikke tidligere af formelle grunde har fået vesttysk erstatning. Fangesammenslutningen henvendte sig for nogen tid siden i forbindelse med forlydender om en sådan ordning til det danske udenrigsministerium, og ministeriet har nu orienteret Fangesammenslutningen og Frihedsfonden om den nye bekendtgørelse, der er udstedt i oktober 1980. Frihedsfonden har i den anledning anmodet den vesttyske ambassade om nærmere oplysninger.

Arnold Jensen oplyste, at der ved salg af pjecen med Kate Flerons tale den 4. maj er indkommet 2.131 kr., der af initiativtagerne (Arnold Jensen og Bjørn Nielsen) er overladt til »Frit Danmark«.

Axel Lauritzen berettede om årsmødet i Landsforeningen Gestapofangerne, hvor Kresten Carstensen var valgt til ny landsformand. Solveig Skjøtt berettede om generalforsamlingen i Foreningen af Gestapofangerne på Sjælland.

Hans Andersen omtalte Buchenwaldklubens vinterarrangementer, der omfatter det sædvanlige andespil, generalforsamling i ja-

nuar og et medlemsmøde i marts, hvor generalsekretær Reedtz Funder, Røde Kors, holder foredrag.

Efter mødet var der hyggelig julesammenkomst, hvori deltog nogle indbudte gæster, nemlig kontorcheferne Vagn Nielsen og Børge Ronlev (sidstnævnte i hans egenskab af bestyrelsesmedlem i Bernadottegården i Roskilde), formanden for Bernadottegården i Roskilde Jacob Jensen og den tidligere kontorchef for Frihedsfonden Thorkild Dige.

Fra bestyrelsesmødet i januar:

Oskar Verner indledte mødet med ønsket om et godt nytår. Derefter omtalte det af vort fælles lovudvalg til socialministeriet fremsatte forslag om at »enkeerstatningerne« skal træde i kraft automatisk ved en rentemodtagers død. Socialministeriet har nu meddelt, at forslaget overvejes, og at det for tiden er til undersøgelse i sikringsstyrelsen.

Der er nu også ved at være gang i planerne for omlægning af pladsen ved Helligåndskirken, hvor monumentet for de ukendte KZ-fanger er anbragt.

Fangesammenslutningen vedtog før jul at sende en hilsen og et mindre beløb som bidrag til personalets julesammenkomster på Bernadottegårdene i Hadsund og Roskilde. Hilsenen skulle være en symbolsk tak for det meget store arbejde, personalet på de to plejehjem gør for vore kammerater der. Der forelå takkebrev fra forstanderinden i Hadsund og fra personaleforeningen i Roskilde.

Fangesammenslutningen har haft den glæde at modtage en check på 5000 kr. fra landsretssagfører Hagens. Beløbet er en gave fra Fonden af 9. november 1919 til Fangesammenslutningens Rekreativfond.

Det blev oplyst, at der for tiden er bestrebelse i gang for at søge oprettet en afdeling af De Erhvervshæmmede i Københavns omegn.

Poul Nielsen oplyste, at der foreløbig (den 8. januar) var gentegnet godt 1600 abonnementer på bladet, hvilket er lidt mere end sidste år på samme tid. Det må dog understreges, at foreningerne stadig bør gøre en indsats for at få gentegnet alle abonnementerne og gerne også få tegnet nogle helt nye.

Arnold Jensen oplyste, at Kate Flerons 4. maj-tale, der blev udgivet som særtryk af Arnold Jensen og W. Bjørn Nielsen, nu har indbragt 2.651 kr., der er videregivet til bladet »Frit Danmark«.

Richard Andersen omtalte en række arrangementer i de erhvervshæmmedes socialcenter i Odense, og Jørgen Lind oplyste, at Neuengamme-foreningen holder nytårsfest i januar, og at der i februar er møde i Tjekkoslovakiet i den internationale Neuengamme-komité. Endvidere er der i samarbejde med repræsentanter for det svenske Bernadotte-detachment planlagt en udflugt 14.-15. marts med færgen Helsingborg-Grenå og retur. Medlemmer fra andre foreninger er velkomne. Pris for turen, inkl. middag om bord, bliver ca. 150 kr.

København

I de nye lokaler Nygårdsvej 52 (linie 39 lige til døren) holdes følgende eftermiddagsmøder:

Mandag den 23. februar kl. 14: Frihedsfondens historie og arbejde (kontorchef Frode Toft).

Mandag den 23. marts kl. 14: Den nye undersøgelse af KZ-fangernes helbredssituation (læge Henrik Nielsen).

Tirsdag den 22. april kl. 14: Socialindkomsten og andre sociale problemer (socialrådgiver Jette Kristensen).

Vi opfordrer vore medlemmer til at møde op.

Bestyrelsen

Reception

København åbnede nye lokaler den 5. januar 1981 med at indbyde medlemmer, venner, fagforeninger, arbejdsklubber, kommunale institutioner, sikringsstyrelse m.fl. til en reception i de nyrestaurerede lokaler, Nygårdsvej 52, København Ø.

Det blev en stor dag for alle fremmede, ikke mindst for de kammerater, der havde brugt så megen tid på at istandsætte de godt 130 kvm store rum - og som havde fået så meget ud af deres flid, hvad alle kunne overbevise sig om den omtalte dag.

Mere end to hundrede af vore medlemmer aflagde os et besøg - ligesom repræsentanter fra Københavns kommune, Sikringsstyrelse, fagforeninger, arbejdsklubber og kammerater fra Frihedsfonden var blandt vore gæster.

Hilsener, breve og taler, der blev holdt, fortalte os alle om den indsats, vor organisation har ydet gennem de mange år, den har bestået. Og derfor skal der her igennem disse linjer lyde en tak til alle, der var vore gæster denne dag - ligesom der skal bringes en tak til alle medlemmer, der så trofast troppede op og har gjort en indsats for vor organisation - også økonomisk - så vi i dag alle kan glæde os over resultatet.

Tak for alle blomster, hilsener og pengegaver fra kommune, fagforeninger og arbejdsklubber. Tak til jer alle.

Vi fortsætter vort arbejde... trods alt.

Rs. Bonde-Larsen

Information

Uafhængig af partipolitik

Uafhængig af økonomiske interesser

Abonnement: (01) 14 14 26

Sammenslutningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, Københavns afdeling, har udsendt denne nytårshilsen. Tegningen er fra mappen, der er en samling af: 100 skitser, 6 portrætter, 5 akvareller, skitser af Boris Taslitzky i Buchenwald fra begyndelsen af 1944 til lejrens befrielse 11. april 1945.

I sommeren 1945 kom han i forbindelse med Julien Cain, der er direktør for Le Bibliotheque Francaise, der opfordrede ham til at gå i gang med at skabe et kunstnerisk indtryk af hans kz-ophold, og mappen udkom i slutningen af 1945.

Medlemsaften med damer

Buchenwaldklubben afholder medlemsaften med damer tirsdag den 3. marts 1981 i marketenderiet, Mitchells-gade 19-5. sal. Vi mødes kl. 18.00 og samles om en fællesspisning af bøf stroganoff. Kuvertpris 40 kr. Senere på aftenen vil hr. Retz Funder komme til stede og tale om Røde-Kors-transporterne under krigen, evt. med forevisning af lysbilleder.

Reserver dagen, tag din kone under armen og mød op til en interessant aften i kammeratligt lag.

Tilmelding sker ved pr. giro 6 17 60 03 at indbetale for deltagelsen til Buchenwaldklubben, Herninggade 1-4, tv., 2100 København Ø, senest den 20. februar 1981.

Vi erindrer om den påtænkte udflugt med besøg på Bernadottegården i Roskilde onsdag den 27. maj 1981. Udflugten søges afviklet i private vogne, hvori passagererne deler udgifterne, og der køres en tur gennem interessante egne af Sjælland i løbet af formiddagen, hvorefter der afsluttes med besøg og frokost i Bernadottegården.

Vi hører gerne allerede nu fra kammerater, der kunne tænke sig at stille sig til rådighed med sin vogn, og som måske allerede forud har aftalt et kørefællesskab med andre kammerater.

Vi beder vejrguderne om godt vejr, således at vi kan opleve en udflugt i det skønne forårsland under de bedste vejrforhold.

Nærmere program for udflugten vil fremgå i god tid af bladene Pigtraad/Gestapofangen og Dansk Politi.

Reserver også denne dag.

Venlig hilsen
BESTYRELSEN

Buchenwaldklubben afviklede tirsdag den 25. november 1980 sit årlige ande- og flæskespil, der som sædvanlig blev en succes.

Der var mødt 125 personer, heraf flere kammerater fra andre fangefor-

eninger, og alle hyggede sig sammen og deltog med iver og lyst i spillet.

Tak til alle for det store fremmøde og på gensyn igen til næste år.

København i december 1980.

BESTYRELSEN

TAK

Til de mange, der på hjertevarmende måde glædede mig på min 70 års fødselsdag, sender jeg min varmeste tak. Tak til vore foreninger og enkeltpersoner, der med gaver og velmente ord fandt vej til mit hjerte.

Med venlig hilsen
S. Julsgaard Larsen

DACHAU

TAK

Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45, Dachauklubben, Buchenwaldklubben, Amalienborgklubben, Stutthofforeningen, Neuengammeforeningen, Landsforeningen Gestapofangerne, Frihedsmuseets Vener, Museet for Danmarks Frihedskamp, Bernadottegården i Roskilde samt alle de mange kammerater, der sendte mig en personlig hilsen på min 70-års dag og derved gjorde den til en uforglemmelig festdag for min familie og mig, beder jeg på denne måde at modtage min hjerteligste tak.

Erik Beermann («Krolle»)

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

JULEAFTEN IRYVANGEN

Trods den silende regn var adskillige hundrede mennesker mødt op juleaften i Mindelunden. Det var som tidligere Gestapofangerne, der stod for arrangementet. Såvel stedet som den særlige kreds, der møder her år efter år, giver denne højtidelighed en ganske særlig karakter.

Det begynder altid med, at frivillige fra Hjemmeværnets distrikt 2 og fra de kvindelige korps stiller fakkelvagt og tænder lys på alle gravene og ved mindemuren, hvorefter spejderpiger fra Lyngby-Furesø-divisionen af Det danske

Spejderkorps lægger blomster på alle gravene.

Landsforeningens næstformand Axel Lauritzen kunne derefter byde velkommen, idet han samtidig bragte en hilsen til de mange, der på grund af afstand eller sygdom ikke kunne være til stede og en hilsen til enkerne og de pårørende til dem, der er begravet i Mindelunden. Axel Lauritzen sluttede hilsenen med disse linier af Mads Nielsens frihedsdigt:

*Vi mindes stille de tapre døde,
hvis navne lever i Danmarks navn,
og takken søger til dem, der segned
og dem, der sidder med tunge savn.
Gud trøste dem, der har lidt og slidt
til det blev forår - og Danmark frit.*

Derefter sang Studentersangerne Aage Berntsens smukke sang »Alle træer står så stille«.

Holger Gromes tale

Nu talte Neuengammeforeningens formand Holger Grome:

- Vi står her på denne højtidsaften for at mindes og takke de faldne i Danmarks modstandskamp - og hvorfor gør vi det? Der er sagt fra mange sider - selv officielt - at vi bør og skal glemme. Svaret fra os er et klart nej! Vi kan ikke, og vi vil ikke glemme!

Vi har derfor i modstands- og fangeorganisationerne sat handling bag ord, idet vi i en årrække har stillet foredragsholdere til rådighed for skoler og ungdomsorganisationer, hvorved tusinder af unge over hele landet af aktive deltagere har fået et indblik i modstandskampen og dens baggrund.

Her bør også nævnes det store arbejde, Museet for Danmarks Frihedskamp udfører, netop for ungdommen. At det er en af de mest besøgte museumsafdelinger skyldes ikke mindst skole- og ungdomsbesøg.

Jeg retter derfor fra dette sted en opfordring til ungdommen om, at den søger oplysning om modstandskampen, og navnlig dens baggrund, således at ungdommen er i stand til at videreføre kampen for demokrati, menneskerettighederne og friheden til at tro, tænke og tale frit, samt til at bekæmpe ny-nazismen og ny-fascismen, ligegyldigt hvor og når og i hvilken forklædning, de stikker deres hæslige hoveder frem.

Det er vel uundgåeligt, at navnlig juleaften dukker minderne frem, endda i forstærket form.

Jeg erindrer med vemod juleaften 1944, som jeg tilbragte i en udekommando fra Neuengamme, beliggende i Versen ved den hollandske grænse. Vi kom i efteråret 1944 2000 fanger fra forskellige nationer derover - på een måned døde 520 - vi var 127 danske med, hvoraf vi mistede 36.

Juleaften 1944. Der var gået rygter om ekstra forplejning, og Røde Kors-pakker. Begge dele udeblev! En korrupt lejrkommandant solgte af de sparsomme lejr-rationer til den sorte børs - vi skulle jo dø alligevel! Og Røde Kors-pakkerne forblev i Neuengamme.

Juleaften sad vi i halmen på gulvet, hver med en skål indeholdende kogt vand med roestumper i, udhungrede og sultne, mens tankerne gik hjem til vore kære og til vore faldne kammerater.

Alligevel fik vi en uforglemmelig juleaften. En dansk fangekammerat havde organiseret et juletræ, det blev pyntet med stanniol-strimler, som de allierede fly nedkastede. Hver national gruppe sang en af deres egne julesalmer. En dansk fangekammerat fremsagde Juleevangeliet, og til slut forenedes vi ved sammen, men på hvert sit sprog at synge »Glade jul, dejlige jul«.

Under dette tændtes et lys i vore hjerter. Vi genvandt troen på, at vi kunne og ville overleve, og atter vende hjem til en verden i fred og frihed, og hvor vi i stedet for at strides, kunne synge sammen.

Vi er her i aften for at mindes de faldne i modstandskampen, og dermed holde vort løfte fra 1945 - de skulle ikke blive glemt!

Deres død var forskellig. Nogle faldt i åben kamp mod Gestapo, SS, eller Hipokorpsets morderbander. Andre blev skudt under såkaldte flugtforsøg. Mange faldt foran henrettelses-pelotonerne, og de fleste døde under umenneskelige forhold og under ufattelige lidelser i Hitlers dødslejre.

Men fælles for dem var, at de alle kendte risikoen, og alligevel gik de frivilligt og modigt ind i kampen mod en enorm overmagt, og mod et af de mest bestialske systemer, verdenshistorien har kendt.

De efterladte gemmer et anderledes og intimt billede af de faldne i deres hjerter, men for os, der overlevede modstandskampen og opholdet i de nazistiske dødslejre, står de som de ranke patrioter og de gode modstands- og fangekammerater.

Danmark bør aldrig holde op med at takke og mindes dem.

Kransenedlægning og afslutning

Efter talen blev der nedlagt kransen. Ved hovedmonumentet lagdes kransen af Holger Gromes søn Martin, ved mindemuren af Ib Lærche, i KZ-lunden af Niels Otto Køster og ved henrettelsespladsen af W. Bjørn Nielsen (Jyllandskorpset).

Så læste en spejderpige »Fadervor«, og Studentersangerne sang verset »Guds fred med vore døde« fra Grundtvigs sønderjyske digt »Det var en sommermorgen«.

Til slut takkede Axel Lauritzen alle, der havde medvirket, herunder også personalet, der til daglig passer Mindelunden, spejderne og de frivillige fra kvindekorpset samt en tak til Holger Grome for den smukke tale. En særlig tak gjaldt Studentersangerne, der i år medvirkede for 36. gang.

Højtideligheden sluttede med »Altid frejdig«. Men selv om vejret var trist og regnen stadig silede ned, var der mange, der endnu i nogen tid blev i Mindelunden, nogle for at dvæle i mindet om en slægtning og andre for at tænke på en ven, der hviler her eller hvis navn står på mindemuren.

-t

HANNOVER-STÖCKEN

Ordinær generalforsamling holdes i Horsens den 25. april. Dagsorden samt oplysning om tid og sted vil i god tid blive tilsendt gruppens medlemmer.

Bestyrelsen

NEUENGAMME

Nytårsfest med god tilslutning

Den årlige nytårsfest den 23. januar i salen i Nyropsgade havde som sædvanlig samlet god tilslutning, og den afvikledes på festlig vis.

Nytårstalen blev holdt af Axel Lauritzen. Han indledte med at causere over foreningens stiftelsesår og sagde:

- Jeg vil begynde med at lave et eksperiment med nogle årstal. Vi skriver nu 1981. Prøv at tænke jer, at vi bytter om på de sidste 2 cifre i 1981, så kommer vi til årstallet 1918. I 1918 sluttede den første verdenskrig. Den varede i 4 år. Den anden verdenskrig varede i 5 år, det er tilsammen 9 år. Dem lægger vi til 1918, så får vi 1927. Vi har lige fejret 35 året for befrielsen. Dem lægger vi til slut til 1927, og så får vi årstallet 1962. Så kan man spørge... Er der noget særligt ved dette årstal? Ja, det er der, for dette år blev Neuengammeforeningen stiftet, helt nøjagtigt den 26. maj 1962.

Han gik derefter over til at omtale de enkeltes baggrund:

- Hvad var der egentlig ved denne aften, hvis ikke Neuengammeforeningen havde holdt nytårsfest for os gamle hæftlinge? De fleste af os har det til fælles at have været i tysk kz-lejr via Neuengamme. Nogle, fordi de var med i en modstandsgruppe, nogle blev taget ved en tilfældig razzia, nogle slap med at komme i fængsel, mens andre slap ved en tilfældighed fri, og hvordan gik det så til? Jo, Gestapo kendte ikke alle i ens gruppe, og hvis man var en af de uheldige, der var blevet arresteret og opdagede, at der manglede en eller

Simonsen & Weels Eftf. A/S

ROSKILDEVEJ 14 . 2620 ALBERTSLUND

TELEFON (02) * 64 81 11

GÅSEAGERVEJ 6 . 8270 EGÅ . TELEFON (06) 22 22 11

S&W

HOSPITALSUDSTYR

anden, som ikke var taget, så nævnte man selvfølgelig ikke ham eller hende, men hvis man under forhør med Gestapos metoder kom til at nævne en, der ikke var taget, så måtte de dele skæbne med os andre.

Året 1980 har været præget af højtideligheder. Dels 40 året for besættelsen, og dels 35 året for befrielsen.

Efter en omtale af foreningens arrangementer i det forløbne år, sluttede han med at sige:

- Neuengammeforeningen er medlem af Det Internationale Amicale De Neuengamme. Vi er således ikke alene med til at skrive danmarkshistorie, men også med til at skrive verdenshistorie, idet vi er stærkt engageret i Dokumentenhaus i Hamborg. Neuengammeforeningen kan også glæde sig over, at ungdommen er godt repræsenteret ved alle vore arrangementer. Man ligesom føler, at der er nogen til at tage arven op efter os.

Vi fejrer nu i aften nytårsfest 1981 - men ingen ved, hvad det nye år vil bringe, og det er vel godt det samme, men en ting ved vi: Vi har Neuengammeforeningen med Fader Holger i spidsen for en bestyrelse, der forstår at holde sammen på kammeratskabet, og det skylder vi jer megen tak for.

Jeg så forleden aften en TV-udsendelse, der hed danskisering. Jeg tænkte da på, havde man dog blot været nordmand, så kunne man kalde det normalisering. Rigtig glædeligt nytår ønsker jeg alle og god fest.

SACHSENHAUSEN

Der afholdes landsmøde i Odense den 13. og 14. marts. Nærmere meddelelse vil blive tilsendt medlemmerne.

Bestyrelsen

FRIHEDSMUSEET

Foreningen Frihedsmuseets Venner har ordinær generalforsamling mandag den 23. februar kl. 20. I forbindelse med generalforsamlingen mulighed for hyggeligt samvær i Kastellet's cafeteria. Der serveres smørrebrød, øl og kaffe til en pris af 25 kr. Tilmelding senest tirsdag den 17. februar på tlf. 01-13 77 14.

Mandag den 9. marts fortæller overtoldvagtimester Anton Johansen om grænsegen-darmeriets deportation.

Mandag den 30. marts taler direktør Georges S. Tomaszewskis om Warszawa-opstanden og dens baggrund.

I forbindelse med 4.-5. maj i år udsender postvæsenet et Europa-frimærke. Frihedsmuseet vil i år kunne modtage bestillinger på førstedagskuverter, som tillige vil blive forsynet med Frihedsmuseets særstempel: 4.-5. maj 1981, et stempel, der udelukkende vil

blive anvendt til disse førstedagskuverter. Prisen for en kuvert med et frimærke vil blive 10 kr. Bestillinger modtages allerede nu. Frihedsmuseet har endnu nogle førstedagskuverter fra 1980. De sælges for 20 kr. pr. kuvert. Bestilling kan sendes til Frihedsmuseet, Churchillparken, 1263 København K.

Årsskriftet

Foreningen har udsendt »Årsskrift for Frihedsmuseets Venner«, 1981. Det giver i år en beretning om 4. regiments overgang til Sverige den 9. april 1940, skrevet af K. Feilberg, der var delingsfører i regimentet.

Årsskriftet omfatter videre en kort beretning for foreningens virksomhed i 1980. Heraf fremgår bl.a., at foreningen nu har 1150 medlemmer. Skriftet afsluttes med Jørgen Barfods beretning om museets virksomhed i 1980.

MINDEORD

CECILIE LUND

Forfatterinden Cecilie Lund blev knap 86 år. Cecilie Lund studerede i de unge år ved Sorbonne. I 1939 kom hun hjem til Danmark og bosatte sig i København. Her organiserede hun i 1945 sammen med fru landsdommer Natacha Boeg og Madame Georges Bidault en soiré i Glyptekets sal til fordel for franske modstandskvinder, og året efter fik 20 franske kvinder, der havde været i tyske koncentrationslejre, et rekreationsophold hos danske familier.

KNUT NORDHOLM

Forhenværende politiinspektør Knut Nordholm, Malmø, blev 79 år. Under besættelsen af Danmark kom han i kontakt med den danske modstandsbevægelse og spillede en betydelig rolle som formidler på den anden side af Sundet, når det drejede sig om at modtage flygtninge og afsende illegale våbentransporter til Danmark. For sin indsats hædredes Knut Nordholm efter krigen med Chr. X's Mindemedalje og Røde Kors' Fortjenstmedalje.

HARALD MARTINSEN

Nationaløkonomen, redaktør Harald Martinsen blev 80 år. Harald Martinsen havde i mere end 40 år orienteret dansk erhvervsliv løbende om begivenheder og udvikling og havde taget pulsen på forventningerne på det økonomiske og politiske område. Selv om han var fyldt 80, fortsatte han med sine værdsatte »Martinsen Informationsbreve«.

Harald Martinsen, der var cand.polit., var journalist ved flere aviser, før han i 1933 blev hovedstadsredaktør for Aalborg Stiftstidende. Under besættelsen redigerede han både sine egne breve og det illegale blad »Hjemmefronten«. Straks efter befrielsen udgav han

bogen »Kampen for Danmark«, der blev uhyre efterspurgt, så meget at forlaget vanskeligt kunne skaffe papiret til trykningen.

OLE KJELDEN

Mange dage var vi ikke kommet ind i det nye år, før vi fik det triste budskab her på centret i Aalborg, at vores ven Ole Kjeldsen, Niels Juelsgade 8, Aalborg, var død. Han sov den 6. januar om morgenen stille ind i døden uden forudgående varsel.

Ole var en af foreningens gamle medlemmer og måtte for en del år siden ophøre med sit arbejde på grund af de skader, som besættelsestiden og hans ophold i kz-lejre havde påført ham. Han havde jo været hele turen igennem. Først som en ihærdig modstandsmand og allerede fra sidst i maj 1944 som fange hos Gestapo først i Kg. Hansgade, senere Vestre Fængsel, Frøslev og sidst som nr. 54.567 i Neuengamme.

Herfra kom han mod krigens slutning hjem med De hvide Busser. Ole besøgte os kort før jul her på centret, han var da glad og tilfreds og syntes, det gik godt. Derfor føles budskabet om hans alt for tidlige bortgang dobbelt tung. For et par måneder siden fejrede han sin 60 års fødselsdag.

B.J.

KARL JUUL DAHL

Det var ikke alene det, at vi bar samme efternavn, at begge var malersvende og vendelboer, der medførte, at vi følte os nært knyttet til hinanden i den tyske kz-lejr Alt Garge. Vi kom også til at bære fælles lidelser.

Karl blev hurtigt det, vi i lejr-sproget kaldte »muselmand«, en betegnelse for de kz-fanger, som sult og sygdom udtærede til kun at bestå af skind og ben.

Stærkt i erindringen står de dage og nætter, som vi - isolerede på grund af vore smitsomme sygdomme - tilbragte sammen i et lokale ved lejrens vaskerum, Karl med skarlagensfeber og jeg med difteritis. Selv afkræftet måtte jeg kæmpe med ham en hel nat for at hindre ham i i febevildelsen at gå ind under den kolde bruser. Uforglemmelig er også den omsorg, Karl udviste overfor mig som rekonvalescent, skønt han selv var svækket. Han sørgede for at få mig ned i bunden af en udgravning, hvor SS-vagterne havde svært ved at bemærke vor beskedne arbejdsindsats. På den måde holdt vi modet oppe hos hinanden, så vi blev i stand til at klare os igennem.

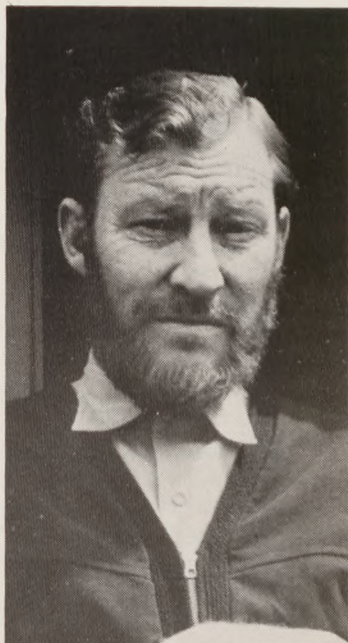
Da Karl nogen tid efter hjemkomsten besøgte mig i Aalborg, glædede det mig at konstatere, at han nu var ved godt huld igen.

Det smerter dybt at erfare, at han nu, kun 63 år gammel, ikke kunne klare den længere. Tilbage står mindet om en god kammerat, der trods egne lidelser havde tanke for at hjælpe andre. Det skal der ved hans bortgang lyde en dybt følt tak for samt udtryk for den dybeste medfølelse med de efterladte.

Robert Dahl

KZ Neuengamme 60.770

Hans Villy Nielsen, København S

Efter mange års sygdom er Hans død mandag 12. januar 1981, 61 år gammel.

Han var medlem af DKP fra midten af 30'erne og til sin død.

Efter krigen var han ansat på partikontoret i Dr. Tværgade og var der i nogle år. Han var aktiv i modstandsbevægelsen på Fyn fra starten og blev arresteret flere gange. Han sad bl.a. i Horserød og de sidste måneder af besættelsen i Frøslev.

Familien

HANS PETERSEN OG JOHAN SØRENSEN

Under den desværre faste mindeord-rubrik i vort blad har jeg savnet to navne. To af de allerførste, der meldte sig klar til kamp mod besættelsesmagten, afgik ved døden i sommeren og efteråret 1980, er ikke nævnt.

Hans Petersen, som sammen med brødrene Aage, Kaj og Harald Nielsen, hvoraf kun den ældste er tilbage, var de første danske, som ikke alene så faren ved militærets opstand i Spanien mod den lovligt valgte regering, men også de første, som tog derned og kæmpede mod fascismen. Disse fire var også blandt de første, som dannede grundlaget for det senere BOPA.

Hans blev arresteret allerede 1942 og dømt til døden for sabotage, blev benådet og sad til krigens slutning i tysk tugthus.

Johan Sørensen dannede sammen med broderen Robert, Roald Thomsen (som nu også er borte) og undertegnede en anden af disse

første grupper. Johan havde det held at være på fri fod under hele besættelsen. Alle vi, som stod Johan nær, ved, at han, der mistede to brødre i kampen mod Franco, var en af dem, der gjorde det hedt for besættelsesmagten herhjemme.

De levede og kæmpede i deres ungdoms idealer og deres livs opfattelse af, hvad der er sandt og rigtigt. Æret være deres minde.

Karl Christensen

Ben Gurion, der i 1963 var Israels premierminister, inviterede Børgesen en tur til Israel. I 1966 var et selskab af amerikanske jøder i Snekkersten og oplevede en natlig sejltur med Børgesen i båden »Astrid«. Det medførte, at en af dem købte båden og skænkede den til Israel som minde om oktoberdagene. Så i 1968 måtte Børgesen igen til Israel for at deltage i afsløring af en mindeplade på båden, der nu står opstillet i havnebyen Haifa.

JONAS BØRGESEN

Fisker Jonas Børgesen, Snekkersten, er død, 80 år. Børgesen sejlede med sin båd »Astrid« for efterretningstjenesten, og han var i oktober 1943 en af de første til at bringe jødiske flygtninge i sikkerhed i Sverige. En gang fik Gestapo fat i ham, men han klarede frisag, og da de ville hente ham igen, slap han fra dem ved at kravle rundt udvendig langs havnemolen. Han måtte derfor gå under jorden i de sidste halvandet år af besættelsen.

HANS KVIST

Biskop Hans Kvist, Sct. Olufsgade 1, Aarhus, døde 29. december i fjor, 69 år gammel. Dermed er en rig smuk og markant præstegering slut. Det kan være svært på begrænset plads at omfatte alt det, han stod for. Han var, som det er sagt, født ind i den danske folkekirke. Han var født i Michigan i USA, hvor hans far, Johs. Jensen, en tid var dansk præst. Familien kom tilbage til Danmark, og nu fik faderen kald i Blåhøj og Filskov, og sønnen kom i Brande Realskole. Han blev

DET ILLEGALE

Information

var under besættelsen et af de vigtigste illegale blade. Det udkom næsten dagligt fra august 1943 og frem til maj 1945. Dette optryk har samlet alle de i dag eksisterende nr. på ialt 3.330 sider i 15 bind, indbunden i helshirting - format A4 - vægt over 12 kg.

Det er et enestående kildeskrift til belysning af begivenhederne i Danmark under den tyske besættelse, idet disse fra hele landet omtales.

Da vi har købt restoplaget af dette værk, er vi nu i stand til at sælge det til ca. 1/10 af den oprindelige pris.

Før 4.750,00 - MEN NU **498,00**

Er man blot en lille smule historisk interesseret, bør man benytte denne lejlighed, da lageret jo er begrænset.

Enkelte separate bind - fra ukomplette sæt - sælges for

PR. BIND **50,00**

KIBÆK BOGHANDEL

Tlf. (07) 19 10 76

6933 Kibæk

Giro nr.: 8 05 18 87

Hans Kvist

student i Esbjerg og cand.theol. 1938. Så fulgte ti år som sognepræst i Sdr. og Nr. Onsild ved Hobro. Navnet Kvist havde han fra sin mødrene side.

Man kan kort sige, at hans gerning faldt i tre markante afsnit. I årene i Onsild deltog han meget aktivt i modstandsbevægelsen. Ja, han som var gift med en fiskerdatter fra Esbjerg, Inga, født Christiansen, blev en af Toldstrups nærmeste hjælpere i organiseringen af våbenmodtagelser og transporter vestover og naturligvis den modsatte vej. Kvist organiserede, sammen med bl.a. kaptajnlojtnant W. Lonsdale, alt dette arbejde på Vestkysten. Man modtog våben fra England over Esbjerg havn, siden Thyborøn. Og man fik enkelte gange sendt modstandsfolk af sted til England, ligesom det skete, at man modtog folk vestfra på denne måde. Kvist var kold og rolig, en af hjørnepillerne i alt dette. Ofte måtte der improviseres. Ofte laves helt om, også på ting, som var aftalt med og godkendt af f.eks. SOE i England. Livet har sine egne veje. Og som regel gik det alt sammen godt.

Kvist, som kunne være en fæmelt mand, har aldrig prælet af sine bedrifter. Det ville ligge ham sære fjernt. Men i museumsinspektør A. Hjorth Rasmussens bog: »Det er nødvendigt at sejle. Nordsøfiskeriet under 2. verdenskrig« (udgivet af Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg, 1980) erfarer man flere steder om, hvilken central plads Kvist ofte havde i begivenhederne hen på krigen og besættelsen. A. Hjorth Rasmussen siger et sted i sit forord, at biskop H. Kvist i 1945 skrev, at Vestkystfiskerne ikke »førte mange og store ord på læben«. Og det kom til at betyde, at mange spændende forhold fra disse særlige år aldrig blev almindelig kendt.

I forordet skrives videre:

Biskop Hans Kvist, der i 1944-45 organiserede vabensejladerne fra Esbjerg og Thyborøn, har i marts 1980 givet Nordsøfiskerne følgende mindeblad:

»Min daglige færden mellem disse gæve danske fiskere uden de store ord var en oplevelse for livet. Den har givet mig den urokkelige overbevisning, at hvis Danmark igen skulle komme til at stå ved en korsvej som i tiden 1940-45, da vil der stå nogle mænd - måske kun få - som vil sætte fædrelandets frihed over alle andre ting. Det lyder stort og flot, når det i dag læses eller skrives, men det vil være sandt for dem, der har oplevet det som en virkelighed.

Det sortladne hav havde endnu engang været en del af de danskes vej - ikke til ros og magt - for hvad skal vi med det? - men frihed. For Danmarks frihed satte disse brave fiskere alt ind, deres skibe, ja, deres liv. Det skal ikke glemmes dem.«

Efter krigen søgte Hans og Inga Kvist til Sydslesvig, til et dansk præstekald dernede. 1969 kom han til Roskilde Stift som biskop. I Sydslesvig lykkedes det ham at normalisere forholdet til den stedlige tyske kirke. Ofte havde der fra tysk side været jalousi overfor det danske kirkearbejde, og der havde været vanskeligheder med at anerkende kirkelige handlinger på dansk, med at få sale og kirker til dansk brug. Men Kvist fik jævnet mange modsætninger, så der kom en overenskomst i stand mellem den slesvig-holstenske landskirke (altså den stedlige tyske kirke) og de danske kirker i Sydslesvig, bakket op som moderorganisation af Dansk Kirke i Udlandet.

Og så kom kaldet til at blive biskop i Roskilde. Som i alt, hvad han foretog sig, sled han sig også her næsten op. Han og hans hustru blev, uden at give slip på deres eget stædt, det grundtvigske, måske det mest elskede bispepar, der har været i dette stift.

Biskop Kvist gik af i stilhed i sommer. Han var slidt op. Der var påtænkt store afskedssammenkomster for ham og konen. Alt måtte aflyses. I stilhed flyttede parret til Arhus, hvor flere af børnene er bosat.

På Randerseggen huskes endnu hans smukke prædiken ved 35-års dagen for henrettelsen af de otte fra Hvidsten-Spentrupgruppen. Hans prædiken i Gassum kirke blev dengang (sommeren 1979) refereret i »Pigtråd«.

Johs. Rasmussen

JOHAN SØRENSEN

døde den 26. okt. 1980 få dage før sin 69 års fødselsdag.

En aften sidst i 1942 blev der formidlet et møde ved Københavnsledelsens mellemkomst på Vesterbro - hvor bl.a. Johan Sørensen, Helmer Jørgensen, Leo Kari og undertegnede var til stede, formålet var at koordinere gruppernes arbejde planmæssigt, hvad jo også lykkedes, efter omstændighederne udmærket.

Siden denne aften havde jeg næsten dagligt kontakt med Johan Sørensen, og i alle de mange opgaver vi fik undervejs var Johan så absolut en mand man ikke alene var sikker på, men hans gode forstand og hans optimisme hjalp os gang på gang i vanskelige situationer. Johan havde evnen til at opfatte pro-

blemerne hurtigt og handle med den fornødne ro herefter.

Johan deltog i alle former for illegalt modstandsarbejde - over bladarbejde til det såkaldt mere belastende, sabotage og likvideringer.

Johan var dengang en mester til at skrive stencils, og denne evne blev der trukket på - selv under de mest barske vilkår - han var også med til at udføre, det for os alle så svære arbejde, at trykke og udsende de illegale bøger, Flådens kamp - Månen er skjult m.fl. Disse ting skaffede os ikke alene penge til nye fremstød, men ved deres indhold virkede det som stene i roligt vand.

Roligt var og blev Johans liv aldrig - tidligt politisk moden og medlem af DKP fra først i trediverne, gik han i fællesskab med mange andre, vejen i kampen mod fascismen, derfor var Johan også med i kampen mod den tyske besættelsesmagt fra første færd, hans personlige indsats var medvirkende til (livets indsats er den største) at Danmark kunne komme igennem krigen som et frit land.

Arne Kurt

BØGER

FRIT DANMARK, LONDON 1940-45

Bladet Frit Danmark, der udkom i London fra 16. december 1940 til krigens slutning, findes i dag kun i ganske få fuldstændige samlinger. En komité har nu skaffet midler til et genoptryk af bladet i bogform. Det imponerende værk, der fylder to kæmpebind, præsenteredes af Schultz Forlag ved en reception i Frihedsmuseet i december.

På museets vegne sagde Jørgen Barfod, at Frihedsmuseet var glad for at medvirke ved præsentationen, ikke mindst fordi vi hidtil har savnet materiale til bedømmelse af, hvad der skete i Danmarks navn udenfor landets grænser.

Forlagschef Henrik Borberg betegnede værket som et monument for frihedsbevægelsen udenfor landets grænser. Det var dengang friheden, det gjaldt. Friheden er stadig en sag, der angår os som et frit folk og mindede i den forbindelse om dagens avisreportage om den unge danske piges skæbne i Salvador.

Derefter talte komiteens formand, ambassadør Emil Blytgen-Petersen, der var medlem af Det danske Råd i London og redaktør af Frit Danmark. Han takkede for den hjælp, der havde gjort det muligt at udsende værket, og sagde bl.a., at bladets indhold stort set var en

variation over samme tema, nemlig det, der var bladets motto: Med Storbri-tannien for Danmarks frihed.

Højesteretsagfører Poul Hjermin-d rettede en tak til Blytgen-Petersen og forlaget for gennemførelsen af ideen om at genoptrykke bladet. Og så var der lej-lighed til at tage det store værk på 875 sider i øjesyn. I bladets første nummer bragtes på forsiden en programartikel med overskriften: Til samling og sam-arbejde for et frit Danmark. I artiklen hedder det bl.a.:

»Foreløbig er vi dag for dag vidner til, hvordan tyskerne »afklæder« Danmarks gårde og husmandsbrug. Danmark udsuges i form af eksport til Tyskland kamoufleret som normal handel. Landet trues med økonomisk ruin. Vi ser daglig nye udslag af de tyske afnationalise-rings-forsøg, den knægtede ytringsfri-hed i presse og radio og den nægtede in-formationfrihed. Alle er jo forlængst klar over, at der ikke er tale om en tysk militærbesættelse alene, med deraf føl-gende afbrydelse af Danmarks forbindelser med Vesten. Tyskerne griber bestandig ind i indre danske anliggen-der.«

Og lidt humor

Selv om bladet kun var på fire sider, var der dog plads til lidt humor. Det første nummer bragte således denne histo-rie:

»En tysk soldat inklinerede for en da-me på et hotel i Oslo. Da hun afslog at danse med ham, spurgte han: Er det, fordi jeg er tysk? Nej, svarede hun, det er, fordi jeg er norsk.«

-t

Dansk embedsmand på udsat post 1943-45

I anledning af sit 75-ars jubilæum i 1980 og fordi en vigtig beretning fra besættelsestiden netop var blevet offentlig tilgængelig fra Rigs-arkivet, hvor den er deponeret, har Vejle Amts historiske Samfund i efteråret 1980 - sammen med sin vanlige arbog til medlem-merne - udsendt kammerherre, stiftamtmand Peder Herschends beretning »Fra min Silke-borg-tid«. Bogen er på 110 sider, i smukt ud-styr.

Hvem var Herschend, vil nutidens danske nok spørge. Han levede 1881-1963, født i Horsens, cand. jur., kom til centraladmini-strationen, var 1921-37 stiftamtmand i Ribe. Og siden, 1937-51, amtmand i Vejle. 1951 fik

Stiftamtmand P. Herschend.

han Storkorset af Dannebrogordenen, og året efter blev han kammerherre. Han var en meget benyttet embedsmand, sad i utallige udvalg og kommissioner, ofte som formand. Beretningen har her, i Vejle Amts historiske Samfunds udgave, fået en god indledende manchete på otte sider af stiftamtmand P. H. Lundsteen, Nykøbing F., der dengang 1943-45 var en af Herschends nærmeste medarbejdere på det særegne kontor i Silkeborg. Lundsteen giver en lille karakteristik af sin foresatte og lægger ikke skjul på sin beundring for den værdige måde, på hvilken Herschend altid gik til sine ofte ubehagelige opgaver. De, der evt. måtte have interesse i Herschends erindringer om den tid, må henvises til bogen selv.

Her skal bare anføres noget af det forord, Historisk Samfund i Vejle amt har givet betretningen.

Med forhandlingspolitikken endelige sam-menbrud og regeringens tilbagetræden den 29. august 1943 indledtes den mest kritiske fase af den tyske besættelse af Danmark 1940-45.

I november 1943 påtog amtmand over Vej-le amt, P. Herschend, sig - efter departement-chefernes indtrængende opfordring - at være

centraladministrationens repræsentant i Silkeborg, hvor den øverstbefalende for de ty-ske tropper i Danmark havde taget hoved-kvarter. Indtil befrielsen søgte Herschend på denne post, under stadig vanskeligere for-hold, at gøre tilværelsen for den danske be-folkning så tålelig som mulig under de givne vilkar.

Den tyske general Hermann von Hanneken, øverstbefalende for den tyske hær i Danmark oktober 42 - februar 45. I 1948 ved Køben-havns byret idømt 8 års fængsel for krigs-forbrydelser. Året efter ved Østre Landsret frikendt - og udvist. Han afløstes februar 1945 af Georg Lindemann, som i øvrigt ved Nürnberg-processen fik sit »medansvar for skærpet terror« fastslået. Men her altså v. Hanneken.

For mennesker rundt om i jyske byer og sogne var »Stiftamtmand Herschend p.t. Silkeborg« til tider det eneste værn mod den totale vilkårlighed, som tyskerne udviste i besættelsens sidste desperate måneder. Skont dette værns formelle grundlag var såre skrøbeligt, var det til det, man klyngede sine forhåbninger, når alle hensyn syntes at skulle vige for værnemagtens krav om klargøring af landet som skueplads for den totale krigs slutspil. I overraskende mange tilfælde blev disse forhåbninger ikke skuffede.

Ved sin død i 1963 efterlod P. Herschend sig en beretning om sit virke i Silkeborg. Han gjorde sin beretning færdig i 1959. Og bestemte, at den var frit tilgængelig fra 1979.

Nærværende bog er ikke den eneste histori-ske kilde, der fortæller om Silkeborg-konto-rets virke fra midten af november 1943 til midten af maj 1945. Herschend har selv gjort opmærksom på sin dagbog, der efter Silke-borg-tidens afslutning blev overleveret inden-rigsministeriet. Hertil kommer, at der i Jor-gen Hæstrups værk »Til Landets Bedste« fin-des en grundig redegørelse for det departe-mentschefstyre, hvis »forlængede arm« Peder Herschend var.

Johs. Rasmussen

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Muregade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, 1253 Kbh. K. (01) 14 04 31.

Skr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Arnold Jensen, Hans Andersen, Axel Lauritzen, Lillian Olsen, Max Gritzman, Jørgen Lind, Solveig Skjøtt og Richard Andersen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Søsesevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Johs. Damsgård, Herninggade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, 1253 København K. (01) 14 04 31.

Kass.: Agner Vennike, Præstelængen 19, København NV. (01) 10 72 60. Giro 58 718.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Dragstrupvej 118, Ml. Jølby, 7950 Erslev Mors. (07) 74 16 64.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Muregade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Kbh. afd.: Kantor: Nygårdsvej 52, 2100 København Ø (01) 20 44 68.

Fmd.: R. Bonde Larsen, Marievej 7, 2740 Skovlunde. (02) 94 99 04.

Kass.: Villy Lauridsen, Rørsangervej 66, 2400 København NV (01) 10 03 09.

Socialsekretær: Carl Nommels, Kostenborgvej 23, 2650 Hvidovre (01) 75 00 67.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Erik Lorentzen, Elbagade 43, 2300 København S (01) 55 12 64.

Kass.: Kurt Jacobsen, Dyrehavegårdsvej

15, 2800 Lyngby (02) 88 17 21.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundebjerggårdsvej 228, 2740 Skovlunde (02) 94 44 92.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnato-kes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 53, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Oskar Larsen, Indre Ringvej 199,2, 7000 Fredericia, tlf. (05) 92 58 33. Kontor Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent hver onsdag kl. 14-16.

Odense afd.: Øster Stationsvej 21, 5000 Odense C.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Kontoret er åbent hver onsdag fra kl. 10-12, men ikke om eftermiddagen. Tlf. 13 88 45. Herudover træffes kontorets leder på tlf. 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artell, Kirkevej 6, 5892 Gudbjerg. (09) 25 18 29.

Oskar Hansen, Vognmandsvej 25, 5800 Nyborg. (09) 31 09 23.

Sjælland afd.: Ove Laursen, Dyssekilde, Ganløse, 2760 Måløv. (03) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82.

Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Gartner Kresten Carstensen, Stadionvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. (04) 58 41 65.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Randers afd.: Else Axelsen Drejer, Kristrupvej 21a, 8900 Randers. (06) 42 17 70.

Kass.: Jenny Fuks, Herman Stillingsvej 68, 8900 Randers. (06) 42 17 70.

Region I: Frits A. Lybek, Ahornvej 5, 9575 Terndrup. (08) 33 57 58.

Århus afd.: Tonny Johansen, Hangøvej 2, 8200 Århus N. (06) 10 15 19.

Kass.: Th. Nielsen, Jens Baggesensvej 66, 8210 Århus V. (06) 16 50 80.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER PÅ SJÆLLAND:

Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. (02) 48 56 74.

Kass.: Helge Brinch, CF-stationen, 3310 Ølsted. (03) 34 91 43.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Arnold Jensen, Velhustedvej 5, 6933 Kibæk. (07) 19 14 92.

Kass.: Axel G. Nielsen, Spangevej 36, 8700 Horsens. (05) 62 24 50.

HORSERÖD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Holger Grome, Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup. (01) 50 33 86.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2. tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GROUPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Muregade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Banke Jung-Jensen, Skalbjergrvej 32, 5230 Odense M. (09) 13 38 03.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Max Gritzman, N. Søgade 49, 1370 Kbh. K.

Kass.: Birgit Fischermann, C. J. Frandsensvej 15, 2400 Kbh. NV.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpesfond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binnebal, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 74 16 64.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose (02) 48 56 74.